

“TECAVÜZ”ÜN TARİFİ PROBLEMİ

Yazan : *Prof. Zeki Mesud ALSAN*

Tecavüzün tarifi ve müteacavizin tesbiti meseleleri milletlerarası hayatın en büyük davası olan barış ve güvenlik probleminin başlıca unsurlarından birini teşkil eder. Tecavüz harbe yol açan sebeplerden biri ve belki de birincisi olmak itibarıyla, harbin önlenmesi ve müteacavizin cezalandırılması konularında ve bu konuların devletler hukuku bakımından bir hal şekline bağlanması hususunda incelenmesi ve çözülmesi gereken hem siyasi hem de hukukî mahiyeti haiz devletlerarası meselelerin başında gelir. Dünya barışını sağlayacak müşterek emniyet sisteminin kurulması davasında tecavüzün ve müteacavizin tarif ve tesbiti keyfiyetinin büyük rol oynadığına şüphe yoktur. Barış ve güvenlik konusunda bir devletin devletlerarası mesuliyetinin tayini ve nihayet bu mesuliyeti doğuran haksız fiilin yarattığı zararın tamiri, ve bu tamire matuf milletlerarası işbirliğinin sağlanması hususunda tecavüz ve müteacaviz terimlerinin devletler hukuku alanında kati izahının ve bu izahın umumî bir kaide ve prensip olarak bütün devletlerce kabulünün büyük tesiri vardır.

Milletlerarası münasebetlerin bugünkü mütekâsif ve girişik durumunda tecavüz terimi geniş ve muğlak bir mefhumu ifade etmektedir. Bir devletin toprağına, hâkimiyetine, siyasi istiklâline, askerî kuvvetlerine karşı yapılan klâsik tecavüz şekilleri bulunduğu gibi devletle vatandaşlar arasındaki bağları gevşetmeğe ve hattâ çözümeğe matuf türlü propaganda ve baltalama şekilleri ile girişilen yeni tecavüz çeşitleri de vardır. Bu suretle tecavüz problemi gün geçtikçe milletlerarası hayatın tanzimi bakımından daha güç ve daha önemli bir mahiyet almaktadır.

Tecavüz ve müteacaviz mefhumlarının devletler hukuku sahasında bahis konusu edilmesi nisbeten yenidir. Tecavüz mefhumu harp telâkkisi ile yakından ilgili olduğu için bu telâkkinin zaman içinde arzettiği değişiklikler onun gelişme safhaları üzerine de tesir yapmıştır. Bu sebepten harp telâkkisi ile beraber tecavüz mefhumunu da başlıca üç devre içinde mütalâa ve tetkik etmek gerekir. Birinci devre Milletler Cemiyetinin kuruluşundan önceki zamanı, ikinci devre Milletler Cemiyeti rejimi içinde

geçen müddeti, üçüncü devre de Birleşmiş Milletler Teşkilâtının kuruluşu ile başlayan yeni çağı ifade eder.

BİRİNCİ CİHAN HARBİNDEN ÖNCEKİ HARP
VE TECAVÜZ TELÂKKİLERİ

1.— *Eski Harp telâkkisi :*

Tecavüzün önlenmesi ve cezalandırılması hem bir prensipin vazına ve hem de milletlerarası bir teşkilatın kurulmasına ihtiyaç gösteren bir mesele olmak dolayısıyla ne prensibin, ne de milletlerarası bir teşkilatın mevcut bulunmadığı bir devirde böyle bir meselenin bahis konusu edilmesine imkân yoktu. Birinci Cihan Harbinden önce milletlerarası hayata muvazene prensibi hâkim bulunmakta ve netice itibariyle barış yolları ile çözülemeyen devletlerarası ihtilâfların kati hal tarzını “harp” teşkil etmekte idi. Bu sebepten tecavüz ve müteceviz mefhumlarının devletler hukuku sahasında tahlil ve tesbitine girişmek lüzumu duyulmamakta idi. Kuvvet politikasının cari olduğu ve kendi kendine “ihkakı hak” usulünün tatbik edildiği bir cemiyet hayatı içinde tecavüz bile caiz ve meşru sayılmakta ve hak ile kuvvet birbirine karıştırılmakta idi.

Milletler Cemiyetinin kuruluşundan önceki zamana hâkim olan zihniyeti anlamak için bu devrenin harp telâkkisi üzerinde kısaca durmak gerekir. Devlet hâkimiyet ve istiklâlinin hiçbir tahdide tahammül etmediği bu devrede harp caiz, meşru ve hattâ faydalı ve lüzumlu görülüyor ve onun icrasına ait usul ve kaideler devletler hukuku sahasında önemli bir yer tutuyordu. Devletler hukuku âlimi Le Fur’un dediği gibi eskiden onun yansıması dolduruyordu. Devletler üstünde bir kuvvet tasavvur edilmiş harp ve onun neticesi olan tarafsızlık hukuku devletler hukuku kitaplarının yansıması dolduruyordu. Devletler üstünde bir kuvvet tasavvur edilmemesi ve hâkimiyet hakkının mutlak bir şekilde mütalâa edilmesi keyfiyeti harp yapmak hakkına uzun zamanlar münakaşa edilmez bir mahiyet vermişti. Devletlerin milli politikalarının başlıca icra vasıtası harpti. Devletlerin politikalarına hâkim olan esas “Raison d’Etat” denilen “Devlet hikmeti” daha doğrusu Devlet hodgâmlığı idi.

Eski hukukçular harbin ortadan kaldırılması imkânsızlığı karşısında ancak onu sadece bir usule, bir kontrole tabi tutacak kaideler tavsiye etmişlerdir. Bu hukukçular harbin kimler tarafından yapılabileceğini, harbi haklı gösterecek sebeplerin neler olabileceğini ve nihayet harp esnasında hangi kaidelere riayet edilmesi gerektiğini araştırmışlar ve bu suallere ait mütalâalarını belirterek bazı kaideler ileri sürmüşlerdir. Bu

kaidelere göre harp ancak bağımsız bir devlet tarafından yapılırsa hukuka uygun olur. Harp ihlâl edilen bir hakkın başka türlü tamir ve telâfisine imkân kalmadığı takdirde yapılır. Ve nihayet harbin gayesinin gerçekleşmesi için ne kadar gerekirse o kadar cebir ve şiddet kullanılır.

Klâsik devletler hukukuna göre harp hukukunun bir nevi müeyyidesi mahiyetinde telâkki edilmekte idi. Harp etme hakkı devlet hâkimiyet ve istiklâlinin ve bunlardan doğan hakların bir nevi kriterini teşkil ediyordu. Grotius devletler hukukunun ana kaynağı sayılan meşhur kitabına "*Harp ve Sulh Hukuku = De iure belli ac pacis*" adını vererek harp hukukunun ön plânda geldiğine işaret etmiş oluyordu.

18 nci asrın sonlarından itibaren devlet hukuku sahasında daha ziyade harp ve tarafsızlık hukuku gelişmeye başladı. Hegel ve onu takip eden bir çok müellif ve mütefekkirler harp yapma yetkisini devlet hâkimiyetinin en yüksek belirtisi sayıyorlardı. Harp zarureti ve harp hakkı, milletlerarası münasebetlerde haklı, haksız ayırd edecek bir teşkilâtın, yüksek bir otoritenin bulunmaması dolayısıyla bütün devletlerce tabii görülüp kabul ediliyordu. Devletlerin asli haklarının kaynağı olarak mütalâa edilen hayat hakkı, kuvvetine güvenen devletin komşu devletin haklarına tecavüz etmesi için bir vesile teşkil ediyordu. Birinci Cihan Harbine kadar harp yalnız kuvvet politikasının bir icra vasıtası sayılmıyor, aynı zamanda sulh kadar milletlerarası hayatın tabii bir hali, bir icabı telâkki ediliyordu. Tıpkı deprem, sel, veba, açlık gibi zaman* zaman insanların başına gelen âfetlerden biri olarak mütalâa olunuyordu. Yani teşkilattan ve hukuk nizamından mahrum olan milletlerarası hayatta harp kendisinden kaçınılması mümkün olmayan içtimai bir olay teşkil ediyordu.

2.- Harp psikolojisi :

Harp âfetinin ıstırapları mahdut olduğu devirlerde hüküm süren fatalizm bir nevi harp psikolojisi doğurmuş ve harbi bir içtimai müessese şekline sokmuştu. Hattâ harbin zaruri ve kendisinden kaçınılmaz bir müessese olduğu yolundaki harp psikolojisi bir de harp ideolojisi yaratmıştı. Bunun neticesinde harp yalnız tabii bir âfet olarak kalmıyor, aynı zamanda faydalı bir müessese haline geçiyordu. Harbin zaruri ve tabii sayıldığı müddetçe onun maddi ve manevî fayda ve faziletlerinden bahsetmek harp kudretini artırmak bakımından lüzumlu görünüyordu.

Vakia bu ilk devrede dahi devletler hukuku harbi mutlak olarak her hal ve kârda meşru ve caiz saymış değildi. Hukukçular arasında haklı ve haksız harp tefriki yapılmakta idi. Ancak yapılan bir harbin

mahiyetini ve bunun ihlâl edilen bir hakkın tamir ve telâfisine matuf gerçekten haklı bir harp olup olmadığını takdir edecek bir makam bulunmadığından takdir ve hüküm nihayet harp eden devletin sübjektif mütalâasına bağlı kalmakta idi. Kuvvetlerine güvenen hükümdarlar ve milletler haklı harbin devletler hukukunca meşru sayılmasından ve bu husustaki takdir hakkının kendilerine ait bulunmasından faydalanarak harbi şahsî veya milli siyasetlerine âlet yapmaktan ve fütuhat ihtiraslarını bu yoldan sağlamaya çalışmaktan çekinmiyorlardı.

Harp psikolojisi ile harp ideolojisinin yukarıda işaret edilen mahiyetleri ile hüküm sürdüğü devirlerde harbin ortadan kaldırılması tabiatıyla bahis konusu olamazdı. Devletler hukukuna bu durum karşısında ancak harbin bir dereceye kadar inzibat altına alınarak daha insani bir şekilde cereyan etmesini sağlamak işi kalyordu. Bu suretle sulh hukuku yanında belki ondan daha geniş bir harp ve tarafsızlık hukuku doğmuş oluyordu.

3.- Harbî düzenlemek ihtiyacı :

Bir taraftan Fransız İhtilâlinin yaymış olduğu hürriyet ve demokrasi prensiplerinin gelişmesi, diğer taraftan gittikçe tekemmül eden harp silâhlarının tesirlerinin artması ve askerlik mükellefiyetinin umumileşmesi ile harp çevresinin genişlemesi harbi tanzim yolundaki çalışmalara hız vermekle beraber, harbi önlemek hususunda da bazı fikirlerin ortaya atılmasına yol açtı. İnsani fikirler kadar, harbin daha pahalı ve ıstıraplı bir mahiyet alması keyfiyeti ve bilhassa 19 uncu asrın ikinci yarısı içinde büyük devletlerin emperyalist politika sahasında şiddetli bir rekabete ve binnetice büyük bir silâhlanma yarışına girişmeleri harp hakkındaki eski telâkkilerde değişiklikler yaratmaya başladı.

Harbin kemiyet ve keyfiyet bakımından tesir sahasının genişlemesi onun inzibat altına alınması ihtiyacını artırdığı gibi harbi tahdit etmek ve bir dereceye kadar önlemek arzularını da yaydı. 1899 ve 1907 yıllarında toplanan La Haye Sulh Konferansları bu ihtiyaç ve arzuların ifadesini teşkil ediyorlardı. Bu konferanslar silâhlama yarışını önlemek ve bunu sağlayacak tedbirleri derpiş etmek üzere toplanmışlardı. Ancak silâhlanma yarışının önlenmesi milletlerarası hayatın az çok bir nizamata tabi tutulmasına ve bu nizamın muhafazası bahsinde devletlerarası samimi bir anlaşmanın mevcudiyetine bağlı olduğundan, ve bu şartlar da o zamanki siyasi durum ve siyasi zihniyet dolayısıyla gerçekleşmemiş bulunduğundan bu konuda bir başarı elde edilemedi. İki Konferans da ancak silâhlanma yarışının önlenmesinin "insanlığın maddi ve manevi

refahının artması için arzuya çok şayan olduğu" yolunda temennilerde bulunmakla yetinmek zorunda kalmışlardı.

Milletlerarası hayatı düzenlemek bakımından lüzumlu prensip kararlarına varılması ve hatta bunların münakaşasına girişilmesi mümkün olamayınca La Haye sulh konferansları, harbin tanzimi ve devletlerarası ihtilâfların barış yolları ile halline ait usul ve kaidelerin tesbiti faaliyetine koyulmuş ve bu iki konu üzerinde hayli mühim ve müsbet neticeler elde etmişlerdir. Bir taraftan kara ve deniz harplerinde kuvvetin hudutsuz ve gayri insani bir şekilde kullanılmasını önlemek maksadı ile riayet edilmesi gereken kaideler tesbit olunmuş, diğer taraftan devletlerarası anlaşmazlıkların barış yolları ile çözülmesini sağlayacak ve kuvvete müracaatı tahdit edilecek hal şekil ve usulleri tedvin edilmiştir. Hattâ Porter Sözleşmesi denilen bir sözleşme ile devletlerin harp yapmak hakkı muayyen bir konu için kısmen sınırlandırılmıştır. Alacaklı bir devletin borçlu devlete karşı ne zaman ve hangi şartlar altında cebir ve tazyike müracaat edebileceği bu sözleşme ile tayin olunmuştur.

19 uncu asrın sonlarında ve 20 inci asır başlarında fikirlerde husule gelen yeni gelişmeler tecavüz harplerini takbih edici mahiyette olmakla beraber devletler hukuku sahasında tecavüzün ve tecavüz harbinin hukukî bakımından tarif ve tesbiti teşebbüsüne rastlanmamaktadır. Esasen harp meşru ve caiz bir müessese telâkki edildiği, ve tecavüzü tesbit edilecek ve cezalandırarak milletlerarası bir otorite mevcut bulunmadığı müddetçe tecavüzün tarifi pratik bir kıymet de ifade edemezdi. Bunun için Birinci Cihan Harbine kadar ne devletler hukuku sahasında, ne de devletlerarası münasebetlerde tecavüz ile mütecavizin hukukî tarif ve tesbiti bahis konusu olmamıştır.

4.- Harp korkusunun yeni telâkkilere yol açması :

Harplerin milli hayata olduğu kadar milletlerarası hayata da tesirleri pek büyüktür. Bu tesirlerin tarih boyunca seyri takip edildiği takdirde başlıca şu iki büyük olay ile karşılaşılır. Bunlardan biri harplerin milletlerarası hayatın değişmesini süratlendirmesi, diğeri de bu hayatın zamana uymayan şartlarının ancak harp yolu ile değişmesidir. Devlet hayatı içinde yapılan ihtilâller gibi harpler de milletlerarası hayatını eski nizam ve statükosunu altüst ederek yeni bir nizam ve statükonun tesisinde başlıca rolü oynarlar.

Birinci Cihan Harbinin bu bakımdan tesiri cihanşümul bir mahiyet arzeder. Bu harp, hem harp tekniği hem de dünya nizamı yönlerinden yeni bir devrin açılmasını sağlayan bir dönüm noktası teşkil etmiştir. Birinci Cihan Harbi yeni harplerin topyekûn imha edici karakterini

belirterek harp telâkkisini ve eski harp psikolojisini değiştirdiği gibi, milletlerarası hayatın maddî ve manevî şartları üzerinde de evvelden tahmin edilemeyen büyük inkılâplar yaratmıştır. Avrupa'nın sukutuna yol açan Birinci Cihan Harbi milletlerarası hayatın ağırlık merkezinin Amerika kıtasına intikalinin başlangıcını teşkil etmiş ve böylece bu hayata yeni fikir ve telâkkilerin müessir olması imkânlarını hazırlamıştır. Eski harp psikolojisi yerine yeni bir harp korkusu geçmiş ve sulh halinin daimleştirilmesi hususundaki gayretler hem bu korkudan, hem de milletlerarası hayatta baş rolü oynamak durumuna giren yeni unsurlardan kuvvet almayı başlamıştır.

Birinci Cihan Harbi sonlarında o zamanki Amerika Birleşik Devletler Başkanı Wilson tarafından ilân edilen 8 ocak 1918 tarihli 14 maddelik beyanname milletlerarası münasebetlerin tanzim ve idaresi ile ilgili yeni bir takım esaslar belirtmekte idi. Beyannamenin bilhassa sonuncu maddesi "büyüklerin olduğu kadar küçük devletlerin de toprak bütünlüğünü ve siyasi istiklâlini karşılıklı teminata bağlamak maksadını güden mahsus anlaşmalar mucibince umumî bir milletler cemiyeti kurulmasını" tavsiye etmekte idi. Bu tavsiyenin ifade ettiği prensip milletlerarası hayatta maddî ve manevî büyük tesir tepkiler yaratacak mahiyette idi. Çünkü milletlerarası hayatın bir teşkilata bağlanması, kuvvete müracaatın, yani harbin önlenmesi, milletlerarası anlaşmazlıklar için milletlerarası bir hal merciinin ihdası gibi devletler hukukuna büsbütün yeni bir kuvvet ve mahiyet izafe edecek yeni terakkilerin hareket noktasını teşkil ediyordu.

Hattâ Milletler Cemiyeti kurulup faaliyeti geçmeden önce bile bu telâkkiler tecavüzün bir suç teşkil ettiği kanaatine vücut vermiş ve Almanya ile akdedilen Versay Barış antlaşmasınının 227 nci maddesile Alman İmparatoru "milletlerarası ahlâka ve muahedelerin mukaddes otoritesine karşı ağır tecavüzde bulunmak" suçu ile itham olunmuştu. Böylece milletlerarası münasebetler alanında ilk defa olarak tecavüz milletlerarası bir suç telâkki edilmiş oluyordu.

İster millî, ister milletlerarası mahiyette olsun hukukî bir düzen tesisi, bir takım hayat prensiplerinin kabulünü, ve bu prensiplerin tatbik sahasında geçirilmesini, prensiplere aykırı hareketlerin önlenmesini ve hareket edeceklerin cezalandırılmasını gerektirir. Her hangi bir topluluk içinde umumî menfaati koruyacak kudretli bir otorite mevcut olmadıkça hususî menfaatlerin hâkimiyeti kolayca önlenemez. Sırf devletlerin kendi takdirlerine bırakılan karar ve hareketleriyle faaliyete geçecek milletlerarası bir teşkilat müessir bir rol oynayamaz ve gayelerine ulaşamaz. Bu malûm hakikat Milletler Cemiyetinin kuruluşu müzakerelerinde birçok münakaşalara yol açmış ise de, mantığın ve realitelerin tabii icapları gereği gibi

dikkat nazanna alınmamış ve Milletler Cemiyeti gerçek ve fiili bir otoriteden mahrum bir şekilde kurulmuştur. Bunun başlıca sebebinin hiç şüphesiz devlet hâkimiyetine ait eski zihniyetin devamında ve büyük devletlerin bu hâkimiyete mutlak surette bağlılıklarında aramak lâzım gelir.

Bununla beraber Milletler Cemiyeti gerek milletlerarası barış ve güvenliğin muhafazası, gerekse kuvvete yani harbe başvurulmasının tahdidi ve meşru olan harp ile meşru olmayan harbin tefriki ile ilgili hükümleri dolayısıyla tecavüzün ve mütecevazinin tarif ve tesbiti problemini milletlerarası hayatın tanzimi davasında ön plâna geçirmiştir.

II

MİLLETLER CEMİYETİ REJİMİ İÇİNDE TECAVÜZÜN TARİFİ MESELESİ

1.- *Müşterek Emniyet Sisteminin tesisi teşebbüsü :*

Bilindiği veçhile Birinci Cihan Harbinden sonra kurulmuş olan Milletler Cemiyeti devletlerin hâkimiyeti prensipi üzerine dayandırılmıştır. Bu itibarla Milletler Cemiyeti devletler üstü bir otorite teşkil etmemekteydi. İradesini üye devletlere kabul ettirecek ve devletlerarası ihtilâflarda kesin kararlar verip onları tatbik ettirecek bir kudreti haiz bulunmuyordu. Bununla beraber Milletler Cemiyeti cihanşümul bir barış ve güvenliğin tesisi bakımından önemli bir takım prensipler kabul etmiş ve milletlerarası hayatın tanzimi davasında hiç olmazsa doktrin sahasında bazı gelişmelere yol açmıştı. Milletler Cemiyeti kuruluncaya kadar devletlerin emniyeti meselesi her devletin kendi kuvvetine ve kuvvetler kombinezonunu ifade eden muvazene prensibine göre mütalâa ediliyordu. Milletler Cemiyeti ile ilk olarak müşterek emniyet davası ortaya atılmış oldu.

Milletler Cemiyeti Paketi müşterek emniyetin tesisi bakımından başlıca üç tedbir derpiş etmişti :

- 1.- Silâhlanmanın tahdidi,
- 2.- Milletlerarası ihtilâfların barış yolu ile halli usullerinin geliştirilmesi,
- 3.- Bir tecavüze karşı üye devletlerin toprak bütünlüklerinin ve siyasî istiklallerinin teminat altına alınması.

Silahların tahdidi meselesi öteden beri ve bilhassa La Haye sulh Konferanslarında devletler arasında münakaşa edilmiş olan bir dava idi.

Bu davanın yalnız başına halli imkânı olmadığı az çok anlaşılmiş bulunuyordu. Silâhlanma bir gaye değil, bir vasıta olduğuna göre milletlerarası barış ve güvenlik probleminin başka cepheleri ile de yakında ilgii idi. Münferit devletlerin silâhsızlandırılması için onların teşkil ettiği camianın silâhlandırılması gerekirdi. Yani üstün bir otorite emrine bir milletlerarası zabıta kuvvetinin verilmesi lâzım gelirdi.

Ancak Milletler Cemiyeti kurucuları Cemiyetin mahiyeti ve netice itibariyle haiz olması gereken otoritesi hakkında aynı fikri taşımıyorlardı. Cemiyetin kuruluş çalışmaları sırasında başlıca üç konsepsiyon belirmişti. Amerika Birleşik Devletleri, milletlerin hukukuna riayet etmek ve toprak bütünlüklerini karşılıklı teminat altına almak hususunda sarih taahhütlere ehemmiyet vermekle beraber ittifaklardan kaçınmakta idi. İngiltere Milletler Cemiyeti kararlarının müeyyideleri bakımından yalnız ahlâkın ve dünya umumî efkârının hüküm ve takdirinin kâfi geleceği kanaatini taşıyordu. İngilizlere göre Milletler Cemiyeti bir icra değil, bir uzlaştırma organı olmalı idi. Fransa daha realist bir konsepsiyonla Milletler Cemiyetine askeri mahiyette müeyyideler sağlanmasını istiyordu. Kurucular arasındaki bu konsepsiyon ihtillâfı, Milletler Cemiyetinin bünyesi, faaliyet mekanizması ve nihayet kararlarının tatbik edilmesi bakımlarından zayıf ve malûl bir teşekkül olarak doğmasının başlıca sebebinin teşkil etmiştir.

2.- Milletler Cemiyeti Paktına göre Harp :

Milletler Cemiyeti rejiminde silâhlanmanın tahdidi, harbin bir takım hallerde henüz meşru ve caiz olduğu kanaatine göre mütalâa edilmekte idi. Çünkü bilindiği veçhile Milletler Cemiyeti harbi büsbütün hukuk dışı yapmış değildi. Cemiyet üyeleri harbe başvurmamak hususunda bazı vecibeler kabul etmiş olmakla beraber Milletler Cemiyeti rejiminde caiz ve meşru sayılacak harpler yapılabileceği derpiş edilmişti. Misakın 15 inci maddesinin 7 inci fıkrasına göre bazı hallerde Cemiyet üyeleri hakkın ve adaletin muhafazası için zarurî gördükleri şekilde hareket etmek serbestisini muhafaza edebilirlerdi. Meşru ve caiz sayılmıyan harplere başvuracaklar hakkında bazı müeyyideler kabul edilmişti. Harp fiili ile ilgili bu hükümlerden şu neticelere varılabildi :

- a) Harp artık her devletin kendi iradesine bağlı hususî bir taktir işi olmaktan çıkmaktadır.
- b) Harp konusunda meşru ve gayri meşru harp tefriki yapılmaktadır.
- c) Zayıf mahiyette olsa bile müştereken tatbiki gereken müeyyideler

derpiş edilmiş bulunması, devletlerin bir teşkilât içinde birbirlerine bağlı olmaları zaruretinin başlıca belirtisidir.

Milletler Cemiyeti Paktında hukukî bir konu halinde mütalâa edilmiş olan tecavüz ve müteceviz mefhumları ancak meşru ve gayri meşru harp tefriki dolayısıyla tetkik ve münakaşa sahasına geçmiştir. Paktın derpiş ettiği usullere uymuyarak yapılan harplerin veya pakt hükümlerini ihlâl edici hareketlerin bir tecavüz teşkil ettiği umumiyetle kabul edilmiş olmakla beraber tecavüz ve müteceviz terimleri hukukî bir sarahatle tarif ve tesbit olunamamıştır. Milletlerarası ihtilâfların barış yolu ile halli usullerini gösteren Pakt hükümleri harbi tamamen kanun dışı yapamamış olduğundan ancak meşru sayılamıyacak harp hallerini tesbit etmiştir. Bunlardan ikisi Paktın 12 inci maddesinde gösterilen tahkime veya Milletler Cemiyeti Meclisinin tavassutuna başvurmaksızın girişilen, veya bu yollara başvurmakla beraber neticeyi beklemiyerek başlanan, ve hakemlerin kararını Milletler Cemiyeti Meclisinin raporunu takip etmesi lâzım gelen üç ay geçmeden yapılan harplerdir. Üçüncüsü, Paktın 13 üncü maddesinin son fıkrasında tasrih edilen harp halidir. Burada hakem kararına uymuş olan bir devlete karşı Milletler Cemiyeti üyelerinden biri tarafından ilân edilen harp kastedilmektedir. Dördüncü hal de Meclisde ittifak ile kabul edilmiş olan bir karara uyan devlete karşı Cemiyet üyelerinden birinin ilân ettiği harptir ki Paktın 15 nci maddesinde tasrih edilmiştir.

Milletler Cemiyeti Paktının 16 inci maddesi meşru ve caiz sayılmıyan harplere başvuranlar hakkında bir takım müeyyideler de vazetmiş olduğu için, gerek Cemiyetin karar alması ve gerek kararların tatbik edilebilmesi bakımından tecavüz ve müteceviz durumlarının sarîh bir şekilde tarif edilmiş olmasa gerekirdi. Pakta böyle bir tarife rastlanmamaktadır. Müteceviz, ancak gayri meşru sayılan harpleri gösteren maddelerin tesbit ettiği usullere uyup uymamak bakımından araştırılmaktadır. Milletler Cemiyeti hukukî bir teşkilât olmaktan ziyade siyasî karakteri haiz bir müessesese mahiyetini taşıdığı için kararlarında ve icraatında üye devletlerin hareket serbestilerine geniş bir saha bırakılmıştı. Milletler Cemiyeti tavsiyelerinin ehemmiyeti hukukî değil, siyasî ve manevî sahalarda beliriyordu.

Milletler cemiyeti Paktının asıl müşterek emniyet sistemini tesis eden ve dolayısıyla tecavüz mefhumu ile de doğrudan doğruya ilgili bulunan hükmü şu 10 uncu madde ile ifade olunmuştur: "Cemiyet üyeleri bütün Cemiyet üyelerinin toprak bütünlüklerine ve hali hazırdaki siyasî bağımsızlıklarına riayet etmeyi ve bunları her hangi bir harici tecavüze karşı korumayı taahhüt ederler. Tecavüz vukuunda, tecavüz tehdidi veya

tehlikesi takdirinde Konsey işbu vecibenin yerine getirilmesini temine edecek vasıtaları teemmül eder.”

Milletler Cemiyetinin başlıca müteşebbisi ve kurucusu sayılan Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Wilson'a göre bu madde müessesenin ana temelini teşkil etmekte idi. (Hattâ Wilson'un ilk projesinde 10 uncu madde Milletlerarası hayatın realitelerine daha uygun bir şekilde ve iki kısım halinde şöyle teklif edilmiştir. “Âkit devletler, siyasi istiklallerini ve toprak bütünlüklerini karşılıklı teminat altına almak için birleşirler. Fakat aralarında şu kararlaştırılmıştır ki, kendi kendini idare prensibine uygun olarak ırk ve temayül şartlarındaki değişiklikler sebebiyle istikbalde zarurî görülecek düzeltmeler alâkadar milletlerce hoş görülmesi şartı ile yapılacaktır. Kezalik ilgili milletlerin saadet ve menfaati için delegelerinin dörtte üçünün reyleri ile talep olunacak toprak düzeltmeleri icra edilecektir. Âkitler toprak değişikliklerinin maddî bir tavizi gerektirebileceği hususunda mutabıktırlar. Âkit devletler dünya sulhünün ehemmiyet itibariyle bütün hukuk veya siyasi hudut meselelerinde üstün bulunduğu prensibini kayıtsız şartsız kabul ederler.”

Wilson'un bu teklifi hayatın ve zamanın yeni şartlarına göre hudutların barış içinde tadili ve ıslahı imkânını da derpiş etmiş olmak itibariyle milletlerarası camianın tekâmülünü barış yolu ile sağlamak gayesini gütmekte idi. Milletlerarası statükolar çok kere sonlarında galip devletler tarafından diğer milletlere empoze edilmiş olduğu için bunların devamını temin eyliyecek taahhütler samimî bir niza ve muvafakate dayanamazlar. Bu suretle devletlerin toprak bütünlüklerinin teminat altına alınmasına, ve vuku bulacak tecavüzlerin önlenmesine dair olan hükümler tatbik kaabiliyetini haiz olmaktan uzak kahrılar.

Milletler Cemiyeti Birinci Cihan Harbî sonunda akdedilen barış antlaşmalarının tesbit ettikleri statükoyu esas alarak ve buna ebedî bir mahiyet izafe eyliyerek üye devletlerin toprak bütünlüklerini ve siyasi istiklallerini müşterek teminata balamak istemiştir. Wilson'un “istikbalde zarurî görülecek düzeltmeler” meselesi diğer kurucu büyük devletler tarafından nazarı itibara alınmamıştır. Bu bakımdan 10 uncu maddenin kabul edilen şekli realiteleri karşılayabilecek bir hayatîyet ve kaabiliyeti ihtiva etmemekte idi. Ancak tetkik konumuz bakımından 10 uncu madde gerçekte büyük büyük bir ehemmiyeti haizdir. Çünkü tecavüz mefhumu bu madde ile doğrudan doğruya tetkik ve münakaşa sahasına intikal etmiştir.

Doktrin bakımından mütalâa edilince Milletler Cemiyeti Paktının 10 uncu maddesi fetih hakkını ve fetih maksadı ile yapılacak harbi ortadan kaldırmakta idi. Üye devletlerin toprak bütünlüklerine, siyasi isti-

klâllerine riayet edilecek ve bunlara vaki olacak herhangi bir tecavüz karşısında müştereken hareket olunacaktı. Sonuncu vecibe karşılıklı bir teminatı ifade etmekte idi ki gerçekleşmesi için ilk önce tecavüz teriminin bütün üye devletlerce aynı şekilde anlaşılmasına ihtiyaç vardı. Maddede tecavüzden, tecavüz tehdiden ve tecavüz tehlikesinden bahsedildiğine göre bu hallerden herbirisinin mahiyet ve hududunu tayin etmek gerekirdi. 10 uncu maddenin tatbikini sağlayacak bir müeyyidenin Milletler Cemiyeti Paktında derpiş edilmemiş olmasına rağmen, müşterek teminat yalnız bir prensipin ifadesini değil, aynı zamanda üye devletler için bir vecibe teşkil etmekte idi.

Paktın hususi ve meşru harpleri kabul eden hükümleri ile 10 uncu maddesi hükmü bir dereceye kadar tezat halinde bulunduğundan tefsir yolu ile bunu ortadan kaldırma teşebbüslerine geçildi. Bir tefsir şekli, tecavüzün pakt hükümlerinin ihlâli suretiyle tahakkuk edeceği mütalâasına dayanarak onuncu maddedeki teminatın ancak gayri meşru harplerde cari ve meri olacağını kabul ediyordu.

Diğer bir tefsir şekli de 10 uncu maddenin Paktın temel prensipi olduğunu belirterek tecavüzü ancak bu maddenin sarahet ve kesinliğine göre mânalandırmak lüzumunu ileri sürüyordu. Milletler Cemiyeti içinde yapılan ve ancak reylerin ittifakını sağlayamadığı için umumun kabulüne mazhar olmıyan fakat büyük bir çokluğun fikir ve kanaatini belirten bir tefsire göre de Pakt hükümlerinin ihlâli keyfiyetinin tesbit ve takdiri ve müeyyidelere iştirak hususu Milletler Cemiyeti üyeleri devletlerin kendi hâkim kararlarına bağlı bulunacaktı. Bu suretle tecavüz ve mütecevizin gerek konusu, gerekse mahiyetinin tesbiti bakımından takdiri devletlere bırakılmış oluyordu. Hattâ bazı devletlerin kanaatine göre tecavüzün kesin bir tarifi, mütecevizi başka yollardan harekete geçmeğe sevketmesi ve üye devletlerin vecibelerini artırması itibariyle mahzurlu idi.

Ancak milletlerarası hayatın tanzimi zaruretini gün geçtikçe daha şiddetli bir suretle belirten hâdiseler gerçek bir banş ve güvenliğin kurulması ve korunması bakımından lüzumlu olan tecavüzün ve mütecevizin sarıh bir şekilde tarif edilmesini zorlamakta ve bu meseleyi önplana geçirmekte idi. Çünkü müşterek emniyet sistemini kurmak, silâhlanmayı tahdit etmek ancak muhtemel bir tecavüze karşı teminatı artırmak ve kuvvetlendirmekle mümkün olabilirdi. Tecavüze karşı münferit veya müşterek bir hareketin müessir ve hattâ meşru olması ise tecavüzün mahiyetinin iyice tesbit edilmiş bulunmasına bağlı idi. Milletlerarası hayatın bu zaruretleri devletleri Milletler Cemiyeti Paktında ihmal edilmiş olan tecavüzün tarifi işini başka yollardan sağlamak teşebbüslerine sevketti.

4.- Karşılık yardım antlaşmaları ile emniyetin tesisi teşebbüsü :

Milletler Cemiyeti Paktının prensip itibariyle tesis etmiş olduğu müşterek emniyet sistemi türlü sebepler dolayısıyla tatbikat sahasına geçirilememiştir. Pakt hükümlerine göre işleyen faaliyet mekanizmasının buna hükümlerine göre işleyen faaliyet mekanizmasının buna imkân vermediği görülünce müşterek emniyetin Milletler Cemiyeti dışında başka tedbirlerle sağlanması yoluna gitirdi. Ve bu gayeye matuf başlıca üç teşebbüse girişildi. Bunlardan biri 1923 Karşılıklı Yardım Antlaşması, ikincisi 1924 Cenevre Protokolü, üçüncüsü de Lokarno Antlaşmalarıdır.

Milletler Cemiyeti kuruluşunu müteakip mühim vazifelerinden biri olan silâhların tahdidî meselesi ile de meşgul olmaya başlamıştı. Silâhların tahdidî meselesi emniyet meselesi ile çok yakından ilgili olduğu için tabiatıyla tecavüzün tesbiti işi bu konuda da kendiliğinden ortaya çıkmış oluyordu. Milletler Cemiyeti Konseyi silâhların tahdidî meselesini incelemek üzere 25 şubat 1921 de geçici muhtelif bir komisyon kurmuştu. Bu komisyon Paris'te ve Cenevre'de toplantılar yaparak çalışmalara başladı. 1 Ekim 1921 tarihinde Milletler Cemiyeti Asamblesi Komisyondan millî silâhlanmalar planının umumî hatlarının bir muahede projesi halinde tesbitini istedi. 27 kasım 1922 tarihli toplantısında da emniyet meselesine temas ederek devletlerin bir tecavüz halinde kendilerini müessir bir surette koruyabilmeleri için karşılıklı yardım garantisini sağlayacak antlaşmalar yapılması tavsiyesinde bulundu. Ancak silâhlanmanın tahdidine muvafakat etmek karşılıklı yardım antlaşmalarının akdi için birinci şartı teşkil edecekti. Geçici muhtelif Komisyon yardım antlaşması projesinin hazırlanması dolayısıyla tecavüz meselesi ile de karşılaşmış olduğundan bu konuda da bir karar vermek durumunda bulunuyordu. Uzun tartışmalardan sonra Komisyon tecavüzün maddeten ve askerî teknik bakımından tarifine imkân olmadığı kanaatine vardı. Komisyonca tecavüz, ancak tecavüz niyetinde belirir, ve bu niyet de hakeme müracaatın reddi, askerî hazırlıklar yapılması, askerî ve sinâî seferberlik ilânı, harp propagandasına başlanması gibi vakalarda kendini gösterir. Hudut tecavüzü bazı hallerde bir devlet için önleyici ve tedafüî bir tedbir teşkil edebilir. Anı bir tecavüz, tecavüz niyetinin bir belirtisi olmakla beraber bunu her zaman tesbit etmek de mümkün olamaz. Bu itibarla Komisyon tecavüzün bir tarifini yapmamış ve karar hususunda Milletler Cemiyeti Konseyine geniş bir serbesti bırakılması şikkını tercih etmiştir. Komisyonca hazırlanmış bulunan karşılıklı yardım antlaşması projesi Asambelenin 23 eylül 1923 tarihli kararı ile devletlerin tetkikine sunuldu. Ancak tecavüzün kesin bir

tarifini ihtiva etmemesi dolayısıyla birçok devletleri mütereddit bir durumda bırakan bu proje devletlerce kabul edilip yürürlüğe geçemedi.

5.- Cenevre Protokolü ile tecavüzün tarifi :

Karşılıklı yardım antlaşması akdi hususundaki teşebbüs muvaffakiyetle neticelenemeyince, milletlerarası hayatın barış ve güvenliğini sağlamak maksadı ile yeni bir teşebbüse geçildi ki o da Cenevre Protokolünün vücuda getirilmesidir. Barış ve güvenliğin esaslı şartlarından biri olan silâhların tahdidi işi bir takım zorluklarla karşılaşmakta idi. Bir kısım devletler, bilhasa Fransa silâhsızlanma için ilk önce milletlerin emniyetlerinin sağlanması gerektiği fikrini ileri sürüyorlardı. Devletlerin emniyeti de ancak ihtilâfların barış yolu ile hallini temin etmek suretiyle kurulabileceğinden tahkim, emniyet, silâhsızlanma formülü ile bu üç mesele birbirine bağlanmakta idi.

Milletler Cemiyeti devletler arasında çıkacak ihtilâfların mecburî bir surette barış yolu ile hallini mümkün kılacak tedbirleri alamamış olduğundan kuvvetine güvene devletlerin zora yani harbe başvurmaları ihtimali daima mevcut bulunuyordu. Cenevre Protokolü Milletler Cemiyeti Misakının bu husustaki boşluklarını doldurmak ve noksanlarını tamamlamak için tanzim edilmişti. 2 ekim 1924 tarihinde Milletler Cemiyeti Asamblesinde ittifakla kabul edilmiş olan bu protokol tecavüzün tarifini yapmış olmak itibarıyla de büyük bir ehemmiyet taşımakta idi. Ancak derhal kaydedelim ki büyük ümitler içinde kabul olunan bu protokol, İngiltere gibi büyük bir devletin muhalefeti ile karşılaşmış olduğundan, devletlerce tasdik edilip yürürlüğe girememiştir.

Cenevre Protoklü, milletlerarası ihtilâfların barış yolu ile hallini sağlayan bir proje idi. Mahiyeti, gerek tahkim usulüne gerekse Milletlerarası Daimî Adalet Divanına müracaatı mecburî kılmaktı. Fakat onun asıl ehemmiyeti tetkik konumuzla ilgili bir hükmü yani tecavüzün tarifini ihtiva etmesi noktasında belirmekte idi. Cenevre Protokolü tecavüzün maddî ve askerî bir tarifinden ziyade hukukî bir tarifini yapmıştır. Protokolün 10 uncu maddesi, Milletler Cemiyeti Konseyi ittifakla aksine karar vermedikçe, bir ihtilâfın milletler Cemiyeti Paktının 13 üncü ve 15 nci maddelerinde derpiş edilen barışçı usuller dairesinde çözülmesini reddeden veya bu usullere göre verilen karara uymayan veya usullerin devam ettiği müddet için Konsey tarafından yapılan tavsiyeleri yerine getirmeyen her devletin müteceviz saymaktadır.

Bu hüküm tecavüz usullerini de tesbit etmiş olup herhangi bir fiilin keyfi takdirine mahal bırakmamaktadır. Ancak büyük devletler her

hal ve kârda hareket serbestilerini kayıtlandıracak hüküm ve kaidelere daima muhalefet ettiklerinden İngiltere'nin protokolü tasdik etmemesi diğer büyük devletlerce de pek esefle karşılanmamıştır.

6.- *Lokarno Antlaşmalarına göre tecavüz :*

Yukarıda açıklanan iki teşebbüsün de başarısızlıkla sona ermesi üzerine 16 ekim 1925 de imzalanan Lokarno Antlaşmaları ve bilhassa bunların en mühimmini teşkil eden Ren Paktı ile tecavüzün tarifi hususunda yeni bir teşebbüse daha girildi. Bu Antlaşmalar, bilindiği veçhile, Almaya'nın batı ve doğu hudutları statükosunu ve dolayısıyla Avrupa'nın huzur ve barışını sağlamak gayesini gütmekte idi. Lokarno Antlaşmaları, ihtilâfların halli vasıtası olarak harbe başvurulmayacağı taahhüdünü ihtiva ediyordu. Bundan başka, Almanya'nın Versay Barış Antlaşması ile tesbit edilmiş olan batı hudutları statükosu, İngiltere ve İtalya'nın zâmin devlet sıfatıyla müdahaleleri kabul edilerek teminata bağlanıyordu. Bu bakımdan Ren Paktı âkitleri arasında tecavüz meselesinin de bahis konusu olması tabii idi. Ren Paktı iki çeşit tecavüz derpiş etmişti. Biri basit tecavüz, diğeri de açık tecavüz. Bu tefrik ile tecavüz mefhumu bir nisbet ve derece takdirine bağlanmış oluyordu. Basit tecavüz, hakkında tecavüz teşkil etmediği iddia ve delilinin ileri sürülebileceği tecavüzdür. Açık tecavüz ise hiçbir şüpheye mahal bırakmayacak ve aksi iddia için delil serdolanmayacak şekil ve şartlar içinde yapılan tecavüzdür. Ren Paktının tecavüz mefhumunda bir derece farkını derpiş etmesi, mefhumun kesin bir tarife bağlanamamış olmasından ileri geldiğine şüphe yoktur. Pakta göre tecavüzün iki çeşidinde de mütecaviz otomatik bir surette tayin edilmemektedir. Basit tecavüzü tesbit için, veya açık tecavüz halinde âkitlerin hareketini tasvip için Milletler Cemiyeti Konseyinin ittifakla karar vermesi gerekmektedir.

Ren Paktı bir de "tahrik edilmemiş tecavüz fiili" ni derpiş etmiştir ki bu daha ziyade Milletler Cemiyetinden önceki devirlerde ittifak antlaşmalarında yer alan müjhem bir tecavüz tarihinin ifadesinden başka birşey değildir. Çünkü tahrik fiilinin unsurları iyice tesbit edilmiş olmadığı müddetçe, bunların takdiri, âkitlere ait bulunacağından vecibelerin yerine getirilip getirilmiyeceği de bu takdirlerle bağlı kalır. Ren Paktı tecavüzün tayininde Milletler Cemiyeti Misakı hükümlerini gözönünde tutarak, bir taraftan Misakın onuncu maddesinde derpiş edilen hücum ve istillâ, diğer taraftan da 12 inci ve 16 inci maddelerde bahis konusu olan harbe müracaat kriterlerini esas ittihaz etmiştir.

Görüldüğü veçhile Lokarno Antlaşmaları da tecavüzün ve mütecavizin tarifi hususunda mühim bir terakki eseri kaydedememiştir. Bununla

beraber bu Antlaşmalar bir müddet için Avrupa siyaseti sahasında bir huzur ve emniyet havasının esmesine âmil olmuş ve barış için faydalı yeni teşebbüsler yapılmasını kolaylaştırmıştır.

7.- Cenevre Genel Akdinin rolü :

Bu teşebbüslerin en mühimmi 1928 Cenevre Genel Akdidir ki bir dereceye kadar Cenevre Protokolü ruhuna uygun bir şekilde devletler-arası ihtilâfların barış yolları ile halli imkânlarını sağlamak maksadı ile akdedilmiştir.

Milletler Cemiyeti Asamblesi tarafından 26 Eylül 1928 tarihinde kabul edilmiş olan Cenevre Genel Akdi ihtilâfların sulh yolu ile halli bahsinde yeni hükümler ve usuller ihdas etmekten ziyade, o vakte kadar mevcut olan usulleri derleyip bir tek metin halinde birleştirmiş ve böylece barışçı hal tarzlarına devletlerce müracaatı daha kolaylaştırmak gayesini gütmüştür. Bununla beraber Genel Akt derpiş ettiği usullerle ihtilâfların mutlaka barış yolları ile halli hususunda devletler için bir nevi mecburiyet ihdas etmekte ve böylece Milletler Cemiyeti Misakının 15 nci maddesindeki boşluğu doldurmakta idi. Bilindiği veçhile bu maddeye göre halli Milletler Cemiyeti Konseyine havale edilmiş olan bir ihtilâf hakkında verilen karar taraflar veya bunlardan biri kabul etmezse artık yapılacak yeni bir şey yoktur; ve ihtilâfta taraf olanlarla beraber üçüncü devletler müddet kaydı ve kararın ittifakla alınıp alınmadığı meselesi dışında hareket serbestilerini muhafaza ederler. Cenevre Genel Akdi bu hareket serbestisini önlemekte ve uzlaştırma yolu ile halledilemeyen ve hukukî mahiyeti haiz olmıyan bütün ihtilâfların, taraflarca hilâfı kararlaştırılmış olmadıkça, hakem mahkemesine arzedilmesini âmir bulunmaktadır. Hukukî ihtilâfların Milletlerarası Daimî Adalet Divanına havalesi kabul edilmiş olmakla beraber tarafların muvafakati halinde bunların da hakeme havalesi mümkündür.

Cenevre Genel Akdi devletler arasında akdedilen müşterek karşılıklı yardım ve müşterek saldırmazlık antlaşmaları ile tamamlanmıştır. Bu antlaşmalar iki taraflı veya bölge anlaşmaları şeklinde yapılmış olduğundan bunlarda tecavüz kriterlerinin tesbiti nisbeten daha kolay olmuştur. Milletler Cemiyetinin başlıca gayesi olan harbin önlenmesi bakımından bazı tedbirleri derpiş eden 1931 tarihli Harbi Önlemeye Matuf Tedbirlerin Geliştirilmesi Sözleşmesi silâhlı kuvvetlerin girmesini ve istilâyı tecavüz olarak kabul etmiştir.

Müşterek emniyet sistemini sağlaması maksadı ile alınan bütün bu muhtelif tedbirler gözönüne getirince onların müessir olması bakımın-

dan tesbit ve tarifi ilk plânda zarurî görülen tecavüz ve mütecaviz mefhumları üzerinde devletlerin uyuşamamış ve birleşmemiş oldukları anlaşılır. Milletler Cemiyeti Paktının 10 ncu maddesinde tecavüz, tecavüz tehdidi ve tecavüz tehlikesi, Ren Paktında basit tecavüz, açık tecavüz terimleri kullanılmış, fakat bunların neyi ifade ettikleri sarîh bir şekilde açıklanamamıştır. Tecavüzün tesbiti hususundaki bu anlaşmazlık ve huzursuzluk tabii olarak mütecavizlerin mesuliyetten sıyrılmak gayretlerini destekleyecek ve tecavüz niyetlerini teşvik edecek mahiyette idi. Onun için milletlerarası barış ve güvenliğin istikrarlı bir şekilde tesisi davasında daha cezri tedbirler alınmasına lüzum ve ihtiyaç hissedilmekte idi.

8 — Briand Kellog Paktı ve tecavüz :

Milletler Cemiyeti Asamblesi 1927 yılı toplantısında tecavüz harbini menedici bir karar almıştı. Bu karar Paris Paktı da denilen 27 Ağustos 1928 tarihli Briand - Kellog Paktının vücut bulmasında ilk adımı teşkil etmiştir. Bilindiği veçhile ilk önce Birleşik Amerika Devletleri ile Fransa arasında akdedilmesi düşünülen ve daha sonra bütün devletlere teşmili uygun görülen bu Pakt prensip itibariyle milli siyaset âleti olarak harbe başvurulmamasını sağlamak gayesini gütmekte idi. Paktın birinci maddesi prensibi şöyle tesbit ediyordu: Âkitler herbiri kendi milleti namına, milletlerarası ihtilâfların halli hususunda harbe başvurmayı takbih ederler, ve karşılıklı münasebetlerinde harbi milli bir siyaset olarak kullanılmaktan vazgeçerler. İkinci madde ile de âkitler menşei ve mahiyeti ne olursa olsun, aralarında çıkacak bütün niza ve ihtilâfları yalnız barış yolu ile çözeceklerini taahhüt ediyorlardı.

Doktrin bakımından paktın milletlerarası hayatın tanzimi davasında vazetmiş olduğu esasın büyük bir ehemmiyet ve değer taşıdığına şüphe yoktu. Çünkü o tarihe kadar devletlerarası hayatta meşru ve caiz görülen harp kanun dışı yapılarak memnu bir fiil mahiyetini iktisap etmiş oluyordu. Bununla beraber Paris Paktı meşru müdafaa harbini kabul etmekte idi. Menedilen harp tecavüz harbi olduğuna göre Paktta tecavüzün tarif edilmesi gerekirdi. Ancak Birleşik Amerika Devletleri Dışişleri Bakanı Kellog, harbe başvurulmaması keyfiyetinin mutlak ve kayıtsız bir mahiyet alması bakımından böyle bir tarife taraftar görünmemiştir. Onun fikrine göre herhangi bir tarif tereddütlere ve kötü kullanmalara yol açabilirdi. Meşru müdafaa halinin takdiri de başlı başına bir mesele teşkil etmekte idi. Meşru müdafaa halinin tesbiti hiç şüphesiz tecavüzün kesin surette tesbiti ile mümkün olan bir keyfiyettir. Bu bakımdan iki durum arasında sıkı bir irtibat vardır. Tecavüz hali meşru müdafaa halini doğur-

duğuna göre netice hakkında sarîh bir hüküm verebilmek için sebebin mahiyetini açıklamak gerekirdi. Nitekim, gerek Amerika Birleşik Devletleri, gerekse İngiltere meşru müdafaa halini "devletin hayati menfaatleri" doktrinine dayanarak kendi takdirlerine tabi tutmağı daha uygun saymışlardır.

Paris Paktı, hükümlerine göre bir nevi saldırmazlık ve ihtilâfların barış yolu ile halli Paktı mahiyetini taşımakta idi. Tecavüz halinde yardımlaşmayı derpiş etmediği için müeyyideden mahrum bulunuyordu. Bununla beraber Milletler Cemiyetine girmemiş bulunan Amerika Birleşik Devletleri'nin bu Paktın başlıca müteşebbisleri arasında bulunması müşterek emniyet sisteminin gelişmesi üzerinde hayli müsbet tesirler yapmıştır. Tecavüz harbi menedildikten sonra devletlerarası hayatta onu önleyecek tedbirlerin araştırılmasına ve konuşulmasına başlanılmıştır. Gerek Milletler Cemiyeti içinde, gerekse 1932 de toplanan Silâhsızlanma Konferansında Paris Paktı gözönünde tutularak tecavüzün tarifi, tecavüzün önlenmesi meseleleri hakkında birçok fikirler ve projeler ileri sürülmüştür. Silâhsızlanma Konferansının siyasi komisyonunda 2 Mart 1933 de kabul edilmiş olan bir karara göre "kuvvete başvurmak" tecavüz sayılacaktır. Bu suretle "harp" teriminin kullanılması dolayısıyla husule gelebilecek olan zorluklar ortadan kaldırılmak istenilmiştir. Ancak Silâhsızlanma Konferansı başarısızlıkla neticelenmiş olduğundan orada emniyete, karşılıklı yardıma ve nihayet tecavüz meselesine ait ileri sürülen mütalâalar, projeler tatbik sahasına geçememişlerdir.

9 — Londra Sözleşmelerinde tecavüzün tarifi :

Milletler Cemiyetine dahil olmadığı için orada tecavüz meselesi hakkındaki konsepsiyonunu açıklamaya imkân bulamayan Sovyet Rusya Silâhsızlanma Konferansında yaptığı bir teklif ile bu konudaki düşüncelerini bildirmişti. 6 Şubat 1933 de Konferansa sunulmuş olan Rus teklifini dışişleri vekili Litvinof şöyle izah ediyordu: Teklifin dayandığı prensipler, büyük, küçük herhangi bir devlete tanınmış olan hudutların masuniyetini ilân etmek ve devletin gelişmesine, kanunî mevzuatına, idaresine başkalarının müdahalesini kabul etmemektedir. Milletlerarası bir konferans kadrosu içinde "milletlerin hürriyeti şartı" nı ilân etmek bahis konusudur. Ancak bu suretledir ki harpten vazgeçme ve saldırmazlık hakkındaki milletlerarası taahhütler hakiki mânalarını bulurlar ve bütün milletlere emniyet hissini telkin ederler.

Rus teklifinin hususiyeti tecavüzü teşkil eden fiillerin sayılmasında beliriyordu. Başlıca beş hareket tecavüz teşkil etmekte idi: Harp ilânı; is-

tilâ; diğer bir devlet toprağının bombardımanı veya gemilerine, uçaklarına hücum; müsaadesiz diğer bir devletin arazisine kara, deniz ve hava kuvvetlerinin çıkarılması veya bunlara müsaade edilmişse yapılan müşterek anlaşmadaki zaman ve mekân şartlarının ihlâli suretiyle yapılması; sahillerin ve limanların ablukası. Rus teklifi bu tecavüz hareketlerini mazur göstermiye yaramıyacak olan hal ve şartları gösteren bir listeyi de ihtiva etmekte idi. Meselâ bir devletin iç durumu, mevzuatı, diğer devletlerin hukukunun veya milletlerarası menfaatlerinin ihlâli gibi siyasi, stratejik veya ekonomik mahiyetteki mülâhazalar tecavüz için bahane teşkil edemiyecekti.

Silâhsızlanma Konferansı içinde kurulmuş olan Emniyet İşleri Komitesi Rus tekliflerini başka devletlerin teklifleri ile beraber inceledi; ve neticede "mütecavizi tarif eden akt" adı altında Rus tekliflerini kısmen tadil edici bir formül kabul etti. Buna göre Milletler Cemiyeti Paktının zecrî tedbirlerden bahseden 16 ncı maddesine uyularak harekete geçilmesi tecavüz sayılmıyacaktı. Tecavüz teşkil eden fiiller daima toprak kriterine göre tayin olunacaktı. Toprak bir devletin otoritesinin cari olduğu sahadır. Bu tâdillere rağmen tecavüzün elâstikiyetten mahrum ve her türlü ihtimali derpiş etmeyen bir tarifine taraftar olmıyanların ve bilhassa İngiliz delegesi Eden'in muhalefeti üzerine mütecavizi tarif eden akt silâhsızlanma konferansı tarafından kabul olunmadı.

Rusya bir müddet sonra Londra'da toplanan Dünya İktisadi Konferansı sırasında kendi tekliflerini kabul eden bazı devletlerle tecavüzün tarifini yapan sözleşmeler akdetti. Bunlardan biri 3 Temmuz 1933 de Rusya ile Afganistan, Estonya, Letonya, İran, Polonya, Romanya ve Türkiye arasında imzalanmıştır. İkincisi 4 Temmuzda Rusya ile Küçük Antant ve Türkiye arasında imzalanmış olup bütün diğer devletlerin iltihakına açık bırakılmıştır. Üçüncüsü ise Rusya ile Litvanya arasında 5 Temmuzda imzalanmıştır. Finlandiya 22 Temmuz 1933 tarihli bir beyanname ile birinci sözleşmeye katılmıştır. Bu sözleşmeler mütecavizin tarifini yapmakta ve tecavüzü mazur gösteremiyecek olan hal ve fiilleri tasrih etmekte idi. Böylece tecavüzün tarifi sözleşmelerin âkitleri olan devletler bakımından müsbet hukuk sahasına geçmiş bulunuyordu. Londra Sözleşmelerinde kabul edilen tecavüzün tarifi toprak kriterine dayanmakta idi.

10 — *Tecavüzün tarifinde toprak kriteri :*

Silâhsızlanma Konferansının devam ettiği sırada Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Roosevelt'in Konferansa iştirâk eden devletlerin baş-

kanlarına gönderdiği 16 Mayıs 1933 tarihli mesajda tecavüz bakımından aynı kriter (toprak kriteri) ileri sürülmüştü. Mesajın "...devletlerin ne mahiyette olursa olsun hudutları dışına hiçbir silâhlı kuvvet göndermemeleri hususunda mutabık kalmaları..." yolundaki tavsiyesi, taahhütlerini ihlâl ederek yabancı devlet toprağına silâhlı kuvvet geçiren devletin mütecaviz sayılacağını ifade etmekte idi. Roosevelt, Wilson'un ölüm yıldönümü münasebetiyle neşrettiği mesajda (29 Aralık 1933) bu konudaki fikrini bütün dünyaya karşı daha kat'iyetle şöyle açıklamıştı: Her millet silâhlı kuvvetlerinin diğer bir millet arazisini istilâ etmek üzere kendi hudutlarını aşmıyacağı hususunda basit bir beyanda bulunsun. Böyle bir istilâ insanlık tarafından bir tecavüz fiili sayılacak ve mahkûm edilecektir.

Ancak bu mahkûmiyetin gerçek ve müessir olabilmesi için fikrin ve taahhüdün bütün dünya devletleri tarafından kabul edilmiş olması lâzım gelirdi. Londra Sözleşmeleri tamamiyle yeni bir kriter ihdas etmiş olmayıp Roosevelt'in mesajlarında ve Silâhsızlanma Konferansının müzakerelerinde bahis konusu olan bir kriterin mahdut devletler arasında kabulünü sağlamışlardır. Bu itibarla Londra Sözleşmeleri devletler hukuku sahasında yeni bir gelişme merhalesi teşkil etmişlerdir. Profesör Le Fur de bu sözleşmelerin ilk olarak tecavüzün sarîh bir tarifini yapmış olmaları bakımından devletler hukukunda yeni bir gelişme safhası açtıklarını belirtmiştir.

Gerçekten devletin esas unsurlarından biri olan ülke devlet hâkimiyetinin cari bulunduğu bir sahadır ki ona tecavüz, devletin yalnız bir malına yapılmış bir tecavüz sayılmayıp doğrudan doğruya devletin şahsiyetine tevcih edilmiş bir darbe telâkki edilir. Çünkü ülke devlet şahsiyetinin ana unsurunu ve hürriyet ve hâkimiyetinin cereyan sahasını teşkil eder. Nitekim Milletler Cemiyeti Paktının 10 ncu maddesi, üye devletler birbirlerinin toprak bütünlüklerine ve hali hazırdaki siyasi bağımsızlıklarına riayet etmeği ve bunları herhangi bir haricî tecavüze karşı korumayı taahhüt ederler, şeklindeki hükmü ile toprak bütünlüğünü ve siyasi istiklâli birbirine bağlamaktadır. Devletin aslî ve hayatî menfaatleri kendi hâkimiyeti sahası içinde bahis konusu olabilir. Bunun dışında da devletin menfaatlerinden bahsedilebilirse de onlar tâli derecede olan ve tecavüzün otomatik tesbitine kriter teşkil etmeğe mütehammil bulunmayan menfaatlerdir.

Bununla beraber toprak kriterinin kabulü ile de tecavüz probleminin kesin surette halledilmiş olacağına inanmak güçtür. İstilâ fiili karşılıklı olarak yapıldığı takdirde hangisinin daha evvel vuku bulduğunu tayin etmek zorluğundan başka bu tayinin hangi makam tarafından icra

edileceği hususu da ayrı ve güç bir mesele teşkil eder. İlgili tarafların birbirine zıt iddiaları mesnet ittihaz edilemeyeceğine göre tarafsız ve milletlerarası mahiyette organların takdirine müracaat etmek mecburiyeti hasıl olur. Böyle bir organın tayini, harekete geçirilmesi, kararının kabulü ve tatbiki de ayrı ayrı güçlükler yaratır ki devletlerarası hayatta bütün bunları derpiş etmek tecrübelerle de anlaşıldığı veçhile gerçekten mümkün görülememiştir.

Bundan başka bazı topraklar iki devlet arasında münazaalı olabilir. Bir devlet onların kendisine ait bulunduğu iddiası ile silâhlı kuvvetlerini oraya sokabilir. Böyle bir hâdise karşısında toprağın hukukî bakımından aidiyeti meselesi önceden halledilmedikçe mütecavizi tesbit etmeğe imkân kalmaz. Kaldı ki tecavüzün yalnız doktrin ve hukuk sahasında tesbiti ve mütecavizin tayini ihlâl edilmiş olan bir hakkın tamiri ve tazminini ve milletlerarası barış ve güvenliğin korunması bakımlarından müsbet neticeler verebilmesi için kâfi değildir. Tecavüzün önlenmesi, defî, bozulan hakkın tamiri ve nihayet mütecavizin cezalandırılması için gerçek ve müessir müeyyideler lâzımdır.

İtalyan - Habeş Harbi sırasında İtalya'nın mütecaviz olduğu ve aleyhinde müeyyidelerin, yani zorlayıcı tedbirlerin tatbiki lâzım geldiği Milletler Cemiyeti üyesi 50 devlet tarafından kabul edilmiş olmasına rağmen fiili vaziyette bir değişiklik olmamış, ve İtalya, Adisababa'nın işgalini müteakip Habeşistan'ı ilhak ettiğini Milletler Cemiyetine bildirerek onu bir olup - bitti karşısında bırakmıştır. İtalya bu tebliğ ile Milletler Cemiyeti ile kendisi arasındaki ihtilâfın tasfiye edilmiş olduğu fikrinde idi. Bir taraftan Milletler Cemiyeti Paktının 10 uncu maddesine, ve diğer taraftan 1928 Briand - Kellog Paktına açıkça aykırı bulunan İtalya'nın hareketini ve bunun neticesi olarak beliren fiili durumu hukuken tanıma Milletler Cemiyeti için mümkün olmamakla beraber, onu değiştirecek kudreti de haiz bulunmadığından kendisinin hikmeti vücudunu teşkil eden milletlerarası münasebetlerde hakkın üstünlüğü konseptiyonu yerini kuvvetin keyfine bırakmış oluyordu. Bu da Milletler Cemiyetinin iflâsı demekti ki zaten o tarihten sonra Avrupa'da kuvvet darbeleri birbirini takip etmiş ve İkinci Cihan Harbine yol açmıştır.

Londra Sözleşmeleri sisetmi de doğu Avrupa'daki hâdiseler neticesinde tamamiyle çökmüştür. Polonya, Finlandiya, Baltık Devletleri ve Romanya'ya karşı yapılan tecavüzler bu sözleşmelerin açık ihlallerini teşkil etmişlerdir. Bununla beraber İkinci Cihan Harbini müteakip harp suçlularını muhakeme etmek üzere kurulan Nüremberg Mahkemesinde Amerika Birleşik Devletleri savcısı Jackson mütecavizin tarifinde Londra Söz-

leşmelerinin kriterlerine dayanmış ve bunlarda sayılan tecavüz fiillerini ilk yapanların mütecaviz sayılması fikrini telkin etmiştir. Bu itibarla Londra sözleşmelerinin tecavüz probleminin bazı hal şekillerine varılmak yolundaki gelişmesi üzerinde hayli tesirler yapmış olduğu kabul edilebilir.

III

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER TEŞKİLÂTI İÇİNDE TECAVÜZÜN TARİFİ MESELESİ

1 — San Francisco Konferansında yapılan teklifler :

Milletlerarası barış ve güvenliğin kurulması ve korunması gayesini güden Birleşmiş Milletler Teşkilâtının vücuda getirilmesi için yapılan hazırlıklar ve müzakereler sırasında güvenlik problemi ile sıkı alâkası bulunan tecavüz meselesinin ilk plânda bahis konusu edilmesi tabii idi. San Francisco Konferansı müzakerelerine esas teşkil eden Dumbarton Oaks Projesinin ilânını müteakip Filipinler ile Bolivia Birleşmiş Milletler Antlaşmasında tecavüzün tarifini sağlamak üzere teklifler ileri sürdüler. Filipinlerin teklifi 1933 Londra Sözleşmelerindeki formüle dayanmakta idi. Buna göre şu fiilleri ilk önce yapan devlet mütecaviz sayılacaktı: harp rîânı, istilâ, bir gemiye veya uçağa hücum, kara veya hava ablukası. Teklif "müesseselerini yıkmak maksadı ile bir devlet toprağında baltalayıcı ajanslar teşkili" fiilini de katarak Londra sözleşmeleri formülünü genişletmekte idi. Son devirlerde ve bilhassa ikinci Cihan Harbi sırasında beşinci kol faaliyeti denilen ve bir memleketi içinden yıkmaya matuf olan hareketlerin ehemmiyeti gözönünde tutularak bu çeşit fiillerin de tecavüz mefhumunda yer alması zarurî görülüyordu.

Bolivia, Birleşmiş Milletler Antlaşmasına geçirilmek üzere daha orijinal bir teklifte bulundu. Bu devlet, Dumbarton Oaks Projesine göre barış ve güvenliğin muhafazası mesuliyetinin büyük devletlere ait bulunduğu itibarla kendilerine büyük salâhiyetler sağlanması gerektiği esasına dayanan Güvenlik Meclisi teşkilât ve mekanizmasını kabul etmekte, buna mukabil teşkilât üyelerinin şu karşılıklı teminata sahip olmalarını zarurî görmekte idi :

a. Devletlerin toprak masunluğu : Netice olarak kuvvet veya cebir ile yapılan iktisapların hukuken tanınmaması,

b. Devletlerin siyasî istiklâllerine, ve diğer bir devletin müdahalesi olmaksızın kendi iç hayatlarını serbestçe tanzim etmek haklarına riayet edilmesi.

Bu teminatın bozulması milletlerarası müşterek hareketi gerektirmelidir. Hareketin müessir olması için de Birleşmiş Milletler Antlaşmasında tecavüzün ve mütecavizin tarifleri yapılmalıdır. Bolivia teklifine göre en tipik tecavüz fiili bir devlet toprağının silâhlı kuvvetle istilâ edilmesidir. Bu fiil başta olmak üzere, diğer tecavüz halleri şöyle sayılıyordu: Harp ilânı, kara, deniz, hava kuvvetleri ile hücum, istilâ maksadıyla silâhlı çetelere yardım, bir devletin iç işlerine veya dış siyasetine müdahale, silâhlı bir ihtilâfa yol açan anlaşmazlığın barış yolu ile hallinin reddi, milletlerarası Adalet Divanı kararının icra edilmemesi.

Bolivia ayrıca antlaşmanın prensipler maddesine şöyle bir formülün de ilâvesini istemekte idi: Bir devletin diğer bir devlet ile olan münasebetlerinde tehdide veya cebir hareketine başvurması teşkilâtın bütün üyelerine karşı işlenmiş tecavüz hareketleri sayılacaktır. İleri sürülen diğer tâdil teklifleri ile de Bolivia tecavüz halinde Teşkilât müeyyidelerinin otomatik bir şekilde harekete geçmesini sağlamak gayesini gütmekte idi.

San Francisco Konferansında bu konu ile ilgili müzakereler neticesinde Filipinler ve Bolivia teklifleri kabul edilmedi. Bilhassa büyük devletler tecavüzün bütün ihtimalleri derpiş eden bir tarifini yapmanın zorluğunu ileri sürerek, ve müeyyidelerin otomatik bir şekilde gerçekleşmesinin kendi hareket serbestilerini takyid edeceğini düşünerek bir tecavüz fiilinin yapıp yapılmadığı hakkındaki takdirin Güvenlik Meclisine bırakılmasını uygun gördüler. Bolivia teklifi büyük devletlerce Birleşmiş Milletler Teşkilâtının temel prensiplerinden biri sayılan Güvenlik Meclisinin faaliyet mekanizmasına ve rey sistemine uymayan ve onları esasından değiştirecek mahiyette olan bir konsepsiyona dayandığı için reddedileceğine şüphe yoktu.

2 — *Birleşmiş Milletler Antlaşmasına göre tecavüz :*

Bilindiği veçhile Birleşmiş Milletler Teşkilâtı müşterek emniyet sistemini daha müessir bir şekilde kurmak maksadıyla antlaşma gereğince kendi emrine silâhlı kuvvetler verilmesini de derpiş etmiştir. Ancak usul meseleleri dışında kararlar alınabilmesi ve kararların gerektiği zaman zorla tatbik edilebilmesi büyük devletlerin ittifakına bağlı bulunduğu için teşkilât mekanizması esasında büyük devletler konserinden başka bir şey ifade etmiyordu. Teşkilât, milletlerarası barış ve güvenliğin muhafazası hakkındaki başlıca amacını ancak büyük devletler arasında anlaşma cari olduğu müddetçe gerçekleştirebilirdi. Tecavüzün tesbiti ve mütecavizin tayini onların ittifakla karar almalarına bağlı idi. Bunun neticesi olarak herhangi bir büyük devlet, hattâ küçük devletler arasında

çıkan bir ihtilâfta taraf tuttuğu takdirde bile, karar almya ve barışı korumaya matuf bir harekete girişmeye mani olabılırdı.

Tecavüz meselesi ile ilgili olmak üzere Birleşmiş Milletler Antlaşmasının 2 nci maddesinin 4 ncü fıkrası şu hükmü ihtiva etmektedir: “Teşkilâtın üyeleri, milletlerarası münasebetlerinde herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne veya siyasî bağımsızlığına karşı, gerekse Birleşmiş Milletlerin amaçları ile telif edilemeyecek herhangi bir surette tehdide veya kuvvet kullanılmama baş vurmadan kaçınırlar”. Milletler Cemiyeti Paktının 10 ncu maddesinin daha müsbet ve kuvvetli olarak ifade ettiği bir devletin toprak bütünlüğüne ve siyasî istiklâline riayet taahhüdü yukandaki hüküm ile ancak menfî şeklinde formüle edilmiş bir vazife mahiyetini almıştır. Bundan başka Paktın 10 ncu maddesi bunların herhangi bir harici taarruza karşı müştereken korunması taahhüdünü de ihtiva etmekte idi ki Birleşmiş Milletler Antlaşmasının yukarıda kaydedilen 2 nci maddesinin 4 ncü fıkrasında böyle bir taahhüde rastlanmamaktadır. Bu itibarla bir devletin toprağına veya siyasî istiklâline vaki olacak tecavüz, Birleşmiş Milletler Antlaşması bakımından ancak dünya barış ve güvenliğini tehdit etmesi, tehlikeye düşürmesi veya bozması nisbetinde bahis konusu edilecek ve harekete geçilecektir. Bu takdirde de kararlar alınması ve harekete geçilmesi Güvenlik Meclisine ve tabii en son merhalesinde Meclisin süreli üyelerinin yani büyük devletlerin ittifağına bağılı bulunmaktadır.

Birleşmiş Milletler Antlaşması, tecavüze uğrayan bir devleti bu çıkmazdan kurtarmak maksadı ile 51 nci maddesi ile meşru müdafaa hakkını tanımıştır. Maddeye göre “Antlaşmanın hiçbir hükmü Birleşmiş Milletler üyelerinden birinin silâhlı bir saldırıya hedef olması halinde, Güvenlik Meclisi milletlerarası barış ve güvenliğin muhafazası için lüzumlu tedbirleri almaya kadar, tabii olan münferit veya müşterek meşru müdafaa hakkına hâlel getirmez...” Herhangi bir üye devlet meşru müdafaa hakkını kullanmak durumunda kaldığı takdirde Güvenlik Meclisi gereken karar ve tedbirleri ittihaz edinceye kadar diğer üye devletlerin de hareket serbestilerini muhafaza etmeleri tabii görülebilir.

Birleşmiş Milletler Antlaşması tecavüzün bir tarifini yapmamış olmakla beraber Güvenlik Meclisinin takdirine esas teşkil etmek üzere bazı fiil ve durumları tecavüz telâkki etmiştir. Antlaşmanın 39 ncu maddesine göre Güvenlik Meclisi “barışın tehdit edildiğini, bozulduğunu veya bir saldırı fiilinin vuku bulduğunu tesbit eder, ve milletlerarası barış ve güvenliğin muhafazası veya yeniden tesisi için tavsiyelerde bulunur veya 41 ve 42 nci maddeler gereğince hangi tedbirler (zecrî tedbirler) alı-

kararlar alınması ve harekete geçilmesi Güvenlik Meclisine ve tabii en son merhalesinde Meclisin süreli üyelerinin yani büyük devletlerin ittifacacağını kararlaştırır.” Bu maddeye göre barışın tehdidi, barışın bozulması ve saldırma fiili Güvenlik Meclisini iki bakımdan harekete geçirmektedir. Biri durumun tesbiti, diğeri de gereken tedbirlerin alınması. Barış ne suretle tehdit edilmiş veya edilmektedir? Barış nasıl bozulmuştur? Saldırma fiilinin kriterleri nedir? Bunların takdiri Güvenlik Meclisine bırakılmıştır. Ve Güvenlik Meclisi de ancak bu fiiller ve durumlar hakkındaki büyük devletler arasında mevcut olan veya olmayan anlaşmaya göre karar verebilir veya veremez. Büyük devletler arasındaki anlaşma veya anlaşmazlığa daima siyasi âmiller müessir olduğu için Güvenlik Meclisi kararlarında da hukuki kriterlerden ziyade bu âmiller rol oynar. Birleşmiş Milletler Teşkilâtı içinde tecavüz meselesi hakkındaki son gelişmelere geçmeden önce aynı meselenin Amerika Kıtası Devletleri arasında ne suretle mütalâa edilip karara bağlandığını ve Batı Birliğini kuran 1948 Bruxelles Paktı ile Kuzey Atlantik Paktında nasıl bir hal şekline tabi tutulduğunu kısaca tetkik etmek gerekir.

3 — Pan Amerikan Birliğinin devletlerarası münasebetlerle ilgili konsepsiyonu:

Bilindiği veçhile Amerika Kıtasında gerek kuzey ve gerek güney bölgelerinde devlet hayatının teşekkülüne ve devletler arasındaki münasebetlerin düzenlenmesine müessir olan âmillerin Avrupa Kıtasında olduğundan daha başka bir mahiyet ve şekilde gelişmeleri, bu iki kıtanın devlet hayatı ve milletlerarası hayat ile ilgili hukuk sistemlerine de az çok hususi bir karakter izafe etmiştir. Avrupa devletlerinin milletlerarası münasebetlerde kuvvetin hâkimiyetini esas olarak almalarına mukabil, Amerika Kıtası devletleri istiklallerini kazandıkları tarihten itibaren kardeşlik, komşuluk ve Amerikalılık zihniyetinin tesiriyle karşılıklı münasebetlerinde daha ziyade hukuk kaidelerini temel ittihaz etmişlerdir. Bu suretle devletler hukuku, Amerika Kıtasında daha süratli bir şekilde gelişmiş ve ileri bir Amerikan devletler hukuku mefhumu doğmuştur. Amerika, devletler hukukunun ana prensiplerinin evrensel mahiyetini kabul etmekle beraber, kendi zihniyetine, coğrafi, siyasi ve tarihi şartlarına uygun düşmeyen Avrupa prensiplerine ve müesseselerine hiçbir hukuki kıymet tanımamıştır. Meselâ, Avrupada bilhassa Mukaddes İttifak devrinde bir prensip olarak tanınmış bulunan “müdahale” ve yine Avrupada rağbet gören “hegemonya politikası”, “büyük devletler konseri”, “muvazene prensibi” gibi devletler hukukunda münakaşalara, ihtilâflara yol açan kaideler Amerikalılarca daima reddedilmiştir. Av-

rupa devletleri, aralarındaki münasebetleri geçici ve kuvvete müstenit siyasi kombinezonlarla idare etmeğe çalışırken, Amerika devletleri bir taraftan kıta dışından gelebilecek müdahaleyi reddeden Monroe doktrinine, diğer taraftan hukukun emin ve istikrarlı nizamına dayanarak, aralarında sıkı bir tesanüt ve işbirliği kurmaya muvaffak olmuşlardır. İlk önce Lâtino-Amerikanizm şeklinde başlayan bu tesanüt, daha sonra Pan Amerikan Birliğine ve en son marhalesinde de Amerikan Devletleri Teşkilâtına müncer olmuştur.

Amerika Kıtasını dünyanın diğer kıtalarından ayırmış bulunan iki büyük okyanus, Amerikanın emniyeti meselesini son devirlere kadar arka plânda bırakmış olduğu için bu tesanüt daha ziyade içtimaî, iktisadî ve kültürel sahalara mâtuf işbirliğinden doğmakta idi. Onun için tecavüz problemi, Amerikan devletler hukuku sahasında, ancak emniyet, meşru müdafaa problemleri gibi son zamanlarda bahis konusu edilmiş ve milletlerarası hayatın yeni şart ve ihtiyaçlarının sevki ile Amerikan devletlerinin üzerinde uyuştukları bir hal şekline bağlanmıştı.

Amerika Kıtası, kendi müdafaasını ve emniyetinin korunmasını ancak İkinci Cihan Harbi sırasında ve onu takip eden devrede ciddi olarak mütalâa etmeğe ve gereken tedbirleri almağa girişmiştir. Amerika Birleşik Devletlerinin İkinci Cihan Harbine iştirâkini müteakip bu tedbirlerin alınmasına daha çok hız verilmiştir. Nihayet harp sırasında toplanan Amerika Devletleri Dışişleri Bakanları İstişarî Konferanslarında alınan muhtelif kararlar, 1945 yılı Şubatında içtima eden harp ve sulh hakkındaki Mexiko Konferansının kabul eylediği Chapultepec akdinde kesin ifadelerine kavuşmuşlardır. Chapultepec akdi, bir Amerikan devletinin toprak bütünlüğüne, hâkimiyetine ve siyasi istiklâline yapılacak her hücumun bu akdi imza eden bütün devletlere karşı yapılmış bir tecavüz fiili sayılacağını ilân ediyordu. Akid tevacüzü, silâhlı kuvvetlerin muahedelerle tesbit edilmiş bir hududu aşarak, devlet arazisini istilâ etmesi şeklinde tarif ediyordu. Müsterek meşru müdafaa prensipi kabul edilmekte ve tecavüz ile tecavüz tehdidi hallerinde takip edilecek usûl belirtilmekte idi. Tecavüz tehdidi halinde Amerikan devletleri istişarede buldunacaklar, gerek tecavüzün önlenmesi, gerekse def'i hususunda siyasi münasebetlerin kesilmesinden başlanılarak, silâhlı kuvvetler kullanılmasına kadar müeyyideler tatbik olunacaktı.

4 — 1947 Karşılıklı Yardım Antlaşmasına göre tecavüz :

Chapultepec akdi Amerikan devletlerinin, tecavüz tehdidinin ve tecavüz fiillerinin önlenmesi maksadiyle aralarında bir muahede imza et-

melerini tavsiye eylemişti. Bu tavsiyeye uyan Amerikan devletleri, 2 Eylül 1947 de Rio de Janeiro'da, Birleşmiş Milletler Antlaşmasının 51 inci maddesine tevfikan bir müşterek meşru müdafaa muahedesi imzaladılar. Muahede müdafaa sahasını ve tecavüz hallerini şöyle tesbit etmektedir : 1939 yılının Eylül ve Ekim ayları içinde Panama'da toplanmış olan Amerika Cumhuriyetleri Dışişleri Bakanlarının Birinci İstişari Konferansında Panama demeci denilen bir karar ile Amerika Kıtası çevresinde kıyılardan itibaren 300 mile kadar uzayan bir bölge, Amerikan sulh ve emniyet bölgesi sayılmış ve muharip devletlerin burada muhasamata girişmeleri menedilmiştir. Rio de Janeiro Muahedesinin 4 üncü maddesi, bu bölgede sulhü tehdit edici bir hareketi müşterek meşru müdafaayı gerektiren bir tecavüz addetmiştir. Silâhlı bir hücum teşkil etmemekle beraber, Amerikanın sulhünü tehdit etmek istidadında bulunan bir ihtilâf halinde Amerikan Devletleri İstişari Konferansı toplanarak, gereken müşterek müdafaa tedbirlerini görüşecektir. İhtilâf, Amerikan devletleri arasında çıkmış ise, muahedenin âkidleri taraflardan muhasamatın durdurulmasını, statükonun iadesini ve anlaşmazlığın barış yolu ile hallini talep edeceklerdir. Talebin kabul edilmemesi, mütecevizin tâyininde nazarı itibara alınacak ve İstişari Konferans, lüzumlu başka tedbirleri derpiş eyliyecektir. Bio de Janeiro Muahedesi tecavüzün tarifini yapmış olmakla beraber İstişari Konferansa başka fiilleri tecavüz sayabilmek hakkını da tanımıştır. Muahedenin tesbit ettiği tecavüz fiilleri şunlardır :

a — Hiçbir devletin, silâhlı kuvvetlerle diğer devletin arazisine, halkına veya kara, deniz ve hava kuvvetlerine tahrik edilmeden hücumu;

b — Gerek muahedeler ve gerek hakem kararı veya kazai bir karar ile tesbit edilmiş hudutları aşmak suretiyle bir Amerikan devleti arazisinin silâhlı kuvvetler ile istilâsı.

Hudutlar, yukarıda işaret edildiği şekilde tesbit edilmemişse, toprak fiilen hangi devletin hâkimiyeti altında bulunursa, tecavüz ona tevcih edilmiş sayılacaktır. Görüldüğü veçhile Rio de Janeiro Muahedesinin tecavüz tarifi, bazı farklar arz etmekle beraber, 1933 Londra Sözleşmelerinin tarifine yaklaşmaktadır. Rio de Janeiro Muahedesinin tarifi, tecavüzü mutlak olarak mütalâa etmeyip, tahrik edilmeyen tecavüz şeklinde bir kayda tâbi tutmuş ve ayrıca zaman unsurunu, yani tecavüzün ilkönce yapılıp yapılmadığı halini nazarı itibara almamıştır. Bununla beraber, hudutlara ait sarahat ve toprak kriteri yanında halka müteveccih tecavüz fiilinin de derpiş edilmesi Rio de Janeiro tarifine daha üstün bir mahiyet izafe etmiştir.

5 — Amerikan Devletleri Teşkilâtı Şartına göre tecavüz :

Rio de Janeiro Muahedesinin prensipleri, Amerikan Devletleri Teşkilâtı Şartında daha müttekâmil şekillerine kavuşmuşlardır. Bilindiği veçhile bu Şart, Pan Amerikanizm hareketinin geçirdiği uzun bir tarihî gelişmenin son merhalesi olarak Amerikan devletleri arasındaki tesanüdü her sahada en yüksek derecesine ulaştırmıştır. Amerikan devletlerinin egemen eşitliği üzerine kurulmuş olan Teşkilât, aynı zamanda müşterek ideallere de dayandığı için, Birleşmiş Milletler Teşkilâtından hem daha demokratik, hem de daha kuvvetli bir müessese olarak faaliyetine devam etmektedir. Teşkilât Şartı, tecavüz halinde üye devletlerin mütesanit hareketlerini prensip olarak kabul ettikten sonra, tecavüz harbini takbih etmekte ve zaferin haklar yaratamayacağını ilân eylemektedir. Bir Amerikan devlete karşı yapılacak tecavüz, bütün Amerika devletlerine yapılmış sayılacaktır. Yine Şartın 17 nci maddesine göre, bir devletin ülkesi tecavüzden masundur. Bu ülke hangi sebeple olursa olsun, hattâ muvakkat mahiyette bile olsa, gerek doğrudan doğruya ve gerek dolayısıyla diğer bir devletin askerî işgaline ve başka zorlayıcı tedbirlere konu teşkil edemez. Kuvvetle veya diğer herhangi bir zecri vasıta ile sağlanacak arazi fetihleri ve başka hususî menfaatler tanınmayacaktır. 18 inci maddeye göre de Amerikan devletleri milletlerarası münasebetlerinde yürürlükte olan antlaşmalara uygun olarak meşru müdafaa hali veya bu antlaşmaların ifası dışında kuvvet istimaline başvurmamayı taahhüt etmişlerdir.

Amerikan Devletleri Şartının 24 ve 25 inci maddeleri bir taraftan tecavüz fiillerini açıklamakta, diğer taraftan da tecavüz halinde müşterek meşru müdafaa prensipini tesbit etmektedir. 24 üncü maddeye göre, bir devlet tarafından Amerikalı bir devletin toprak bütünlüğüne veya masunluğuna veya hâkimiyetine veya siyasi istiklâline karşı vâki olacak her tecavüz, diğer Amerikan devletlerine karşı yapılmış sayılacaktır. Müşterek meşru müdafaa tedbirleri Rio de Janeiro Muahedesini ile derpiş edilmiş olduğu için, 25 inci madde ona atf yapmaktadır. Amerikan Devletleri Teşkilâtı, bir bölge teşkilâtı olmak itibariyle Birleşmiş Milletler Antlaşmasının mevcudiyetlerini kabul ettiği ve desteklediği teşekküllerden biridir. Nitekim, Teşkilât Şartının 102 nci maddesi: "İşbu anayasanın hiçbir hükmü Birleşmiş Milletler Anayasasına uygun olarak üye devletlerin hak ve vazifelerini azaltacak surette tefsir edilemeyecektir." hükmü ile bu ciheti teyit etmektedir.

6 — Bruxelles ve Kuzey Atlantik Paktlarına göre Tecavüz:

İkinci Cihan Harbiden sonra Batı Avrupanın bilhassa müdafaa ba-

kimından mâruz kaldığı güçlükler, bir kısım Avrupa devletlerini birleşmeye sevketmiş ve 17 Mart 1948 Bruxelles Paktı ile bir müdafaa cephesinin kurulmasına yol açmıştır. Bu cepheyi teşkil eden devletler, üç Benelux devleti (Hollanda, Belçika, Lüksemburg) ile İngiltere ve Fransa idi. Bruxelles Paktı, bu devletlerin iktisadi, içtimai ve kültürel sahalarda da işbirliği yapmalarını hedef tutan hükümleri ihtiva etmekle beraber, her şeyden önce karşılıklı bir yardım anlaşması mahiyetinde idi. Paktın 4 üncü maddesi “silâhlı tecavüz” halinde âkidlerin birbirlerine yardım edecekleri taahhüdünü taşımaktadır. Pakta göre, sulhün tehdidi halinde taraflar istişarede bulunacaklardır. Bruxelles Paktı da Birleşmiş Milletler Antlaşmasının 51 inci maddesine dayanılarak, müşterek meşru müdafaayı sağlamak amacıyla meydana getirilmiştir.

4 Nisan 1949 da meydana gelen Kuzey Atlantik Paktı Teşkilâtı da aynı esas ve gayeye dayanmaktadır. Paktın 5 inci maddesi, Teşkilâtın şümül sahasında vuku bulacak silâhlı bir tecavüze karşı münferit ve müşterek meşru müdafaa prensipinden ve buna ait tedbirlerden bahsetmektedir. Madde, Rio de Janeiro Muahedesinin kabul ettiği formüle uygun olarak tesbit olunmuştur. “Taraflar, içlerinden birine veya birkaçına karşı Avrupada veya Kuzey Amerika’da vâki olacak silâhlı bir tecavüzün bütün taraflara tevcih edilmiş bir tecavüz addedilmesi ve binnetice taraflardan hirbirinin böyle bir tecavüzün vukuu halinde, Birleşmiş Milletler Antlaşmasının 51 inci maddesiyle tanınan münferit veya müşterek meşru müdafaa hakkını kullanarak, Kuzey Atlantik Bölgesinde güvenliği yeniden tesis ve temin için silâhlı kuvvet istimali de dahil olmak üzere lüzumlu göreceği harekete münferiden ve diğer taraflarla mütabakat halinde hemen tevessül etmek suretiyle tecavüze uğrayan taraf veya taraflara yardım eylemesi hususunda mütabık kalmışlardır.

Bu mahiyette olan her silâhlı tecavüz ve bunun neticesinde alınan her tedbir, derhal Güvenlik Konseyinin itilana arz olunacaktır. Bu tedbirler, Güvenlik Konseyinin milletlerarası barış ve güvenliği yeniden tesis ve idame için lâzım tedbirleri alması ile nihayet bulacaktır.”

Altıncı madde ne gibi tecavüzlerin silâhlı tecavüz sayılacağını şöyle açıklamaktadır : “I) Taraflardan birinin Avrupa veya Kuzey Amerika’daki ülkesine yahut Fransanın Cezayir vilâyetlerine, Türkiye ülkesine yahut Kuzey Atlantik Bölgesinde Seretan Medanın kuzeyinde olup, taraflardan herhangi birinin hakkı kazasına tâbi bulunan adalara;

II) Taraflardan herhangi birinin işbu ülkelerde veya bu ülkeler üzerinde, yahut Avrupanın Antlaşma yürürlüğe girdiği tarihte, taraflardan herhangi birinin işgal kuvvetlerinin konklamış olduğu diğer herhangi

bir bölgesinde veya Akdenizde yahut Seretan Medarının kuzeyinde kalan Kuzey Atlantik Bölgesindeki kuvvetlerine, gemilerine veya uçaklarına yapılan bir silâhlı tecavüz;

Taraflardan birine veya birkaçına karşı yapılmış bir silâhlı tecavüz addedilip, 5 inci maddenin tatbikini icap ettirecektir.”

Dördüncü madde, sulhün tehdidi durumundan bâhistir ki, ne çeşit tehditlerin sulhü tehdit eyleyeceği ve bu takdirde âkidlerin ne şekilde hareket edecekleri bununla tasrih olunmaktadır: “İçlerinden herhangi birinin mülkî tamamîyetinin, siyasî istiklâlinin veya güvenliğinin taraflardan birinin fikrince tehdit altında bulunması halinde, taraflar birbirleriyle istisare eyleyeceklerdir.”

Müşterek meşru müdafaa gayesile son zamanlarda akdedilmiş olan Antlaşmaların hepsinde Birleşmiş Milletler Antlaşmasının 51 nci maddesinde bahis konusu edilen “silâhlı tecavüz” terimi kullanılmış olduğuna göre, bunun “tecavüz” teriminden ayrı bir mânaya delâlet ettiği kabul edilebilir. Tecavüz terimi, kendi başına müphem bir mefhumu ifade eder ve türlü tefsirlere yol açabilir. Bu bakımdan Rio de Janeiro formülü ile, onu esas itihaz eden Bruxelles Paktı ve Kuzey Atlantik Paktı “silâhlı tecavüz” terimini tercih etmişlerdir.

7 — *Rus teklifi ile tecavüz meselesinin Birleşmiş Milletler Teşkilâtına intikali :*

Birleşmiş Milletler Teşkilâtı faaliyete geçtikten sonra, dünya barış ve güvenliğinin muhafazasına mâtuf çalışmaları sırasında tecavüz probleminin bahis konusu olması tabii idi. Güvenlik Meclisinin büyük devletlere tanınmış olan “veto” imtiyazı dolayısıyla milletlerarası barış ve güvenliği sağlamak hususundaki vazifesini lâyıkıyla yapamaması ve büyük devletler arasındaki soğuk harbin gittikçe şiddetlenmesi, Teşkilâtı yeni tedbirler düşünmeğe ve kararlar almağa sevketmekteydi. Bu suretle, Birleşmiş Milletler Teşkilâtı Genel Kurulunun 1950 yılına rastlayan 5 inci toplantı devresinde bir taraftan “barış için birleşme” diğer taraftan “yeni bir harp tehdidinin izalesi ve milletlerin barış ve emniyetlerinin takviyesi için demeç” unvanları altında bazı kararlar itihaz etmek zarureti hâsıl olmuştur. Bu kararlara takaddüm eden müzakereler sırasında Sovyet Rusya delegasyonu, mütecavizin tarifini yapan bir karar projesi sunmuştu. Buna göre aşağıdaki fiilleri yapan her devlet, mütecaviz sayılacaktı :

Harp ilân etmek, harp ilân etmeden dahi kuvvetlerini diğer bir devletin arazisine sokmak, diğer bir devletin arazisini bombardıman ettirmek veya bilerek, deniz ve hava gemilerine hücumda bulunmak, diğer devletin önceden muvafakati olmaksızın kuvvetlerini onun sahillerine çıkarmak veya hudutları içine sokmak veya muvafakati hakkındaki anlaşma maddelerini bozmak, deniz ablukası tesis etmek.

Rus karar projesine göre, hiçbir siyasi, stratejik veya iktisadi mülâhaza, bu hareketlere bir bahane teşkil edemeyeceği gibi, hücumu mâruz kalan devletin kaynaklarını istismar etmek, o memlekete yatırılmış olan sermayeleri korumak arzuları da tecavüzü mazur göstermeyecektir.

Mütecavizin târifi, gerek hukukî, gerekse siyasi bakımdan çok önemli bir mesele teşkil etmekte olduğundan, bunun daha esaslı bir şekilde incelenmesini sağlamak maksadiyle Genel Kurul, 17 Kasım 1950 tarihli kararıyla Rus teklifinin Devletler Hukuku Komisyonuna havalesini uygun gördü. Devletler Hukuku Komisyonunda bu mesele hakkında yapılan müzakereler neticesinde tecavüzün tam bir tarifi üzerinde bir anlaşma hâsıl olmadı. Komisyon, Birleşmiş Milletler Teşkilâtı Genel Kuruluna sunduğu raporda kısmen tarif ettiği tecavüzü, insanlığın barış ve güvenliğine karşı işlenen suçlar hakkında hazırlamakta bulunduğu kod projesine ithal etmiş olduğunu bildirmekle yetindi.

Birleşmiş Milletler Teşkilâtı Genel Kurulu, 31 Ocak 1952 tarihinde bu meseleyle dair aldığı bir kararda tecavüzün her defasındaki şartlara göre takdiri gerekmele beraber onu, teşkil edici unsurları ile tarif etmenin de mümkün ve arzuya şayan olduğunu belirtti. İleride, mütecavizi tâyin etmek durumunda bulunacak milletlerarası organizmalar için direktifler formüle edilmesinin faydalı olacağını mülâhaza eden Genel Kurul, meselenin 7 nci toplantı devresi gündemine alınmasını ve Genel Sekreterin bu hususta etraflı bir rapor hazırlayıp, kendisine sunmasını uygun gördü. Bundan başka üye devletlerin, insanlığın barış ve güvenliği aleyhinde işlenen suçlar hakkındaki kod projesine dair mütalâalarını Genel Sekreterliğe bildirdikleri sırada, tecavüzün tarifi problemiyle ilgili noktaları nazarlarını da formüle etmelerini tavsiye etti.

Birleşmiş Milletler Teşkilâtı Genel Kurulunun yukarıdaki kararına uyararak, Genel Sekreter tecavüz probleminin tarihçesini ve problem hakkında öteden beri ileri sürülen muhtelif fikir ve mütalâaları ve nihayet, Hukukî Meseleler Komisyonunda cereyan eden müzakereler sırasında karşılaşılan tezleri ihtiva eden bir rapor hazırlayıp, yedinci toplantı devresine giren Genel Kurula tevdi etti.

8 — *Tecavüzün tarifi üzerinde Hukuki Meseleler Komisyonunun görüşmeleri :*

Genel Kurulun 7 nci toplantı devresinde problemin incelenmesi, Kurulun 6 ncı Komisyonu olan Hukuki Meseleler Komisyonuna havale edildi. Sovyet Rusya da Komisyona yeni bir karar projesi sunmuştu. Bu projede milletlerarası bir ihtilâf halinde aşağıdaki fiillerden birini işleyen devletin mütecaviz sayılması istenmekteydi :

- a) Bir devlete harp ilân etmek;
- b) Bir devletin arazisini harp ilân etmeden dahi silâhlı kuvvetlerle istilâ etmek;
- c) Bir devletin arazisini kara, deniz ve hava kuvvetleriyle bombardıman etmek veya bilerek deniz veya hava gemilerine hücum eylemek;
- d) Hükûmetinin müsaadesi olmaksızın bir devletin topraklarına kara, deniz ve hava kuvvetleri çıkarmak veya hudutları içine sevk etmek, müsaade edilmiş olduğu takdirde, kuvvetlerin kalacağı müddet veya saha hakkındaki anlaşma şartlarını bozmak;
- e) Bir devletin sahillerine veya limanlarına abluka tatbik etmek;
- f) Kendi topraklarında teşekkül edip, diğer bir devletin arazisine giren silâhlı çetelere yardım etmek veya silâhlı çetelerin hucumuna mâruz kalan devletin, bu çetelerin topraklarında kurulduğu devletten iktidarı dahilindeki bütün tedbirleri almak suretiyle onların yardımdan mahrum bırakılmaları hususunda yapacağı talebi reddetmek.

Proje, tecavüzü mâzur göstermeğe yararmıyacak olan mülâhazaları da şöyle saymaktaydı: Herhangi bir milletin siyasi, iktisadi ve kültürel sahalarda geriliği; idaresine atfedilecek kusurlar; yabancıların hayatını ve malını tehdit edebilecek tehlikeler; ihtilâl veya karşı-ihtilâl hareketleri, dahili harp, kanşıklıklar, grevler; herhangi bir devlet içinde muayyen bir siyasi, iktisadi ve içtimai rejimin tesisi veya muhafazası; milletlerarası anlaşmaların ihlâli; diğer devletler veya tebaaları tarafından ticari imtiyazlar veya diğer iktisadi faaliyetler sahasında elde edilmiş olan halk ve menfaatlerin ihlâli; iktisadi ve malî boykotaj tedbirleri; borçların tanınmamasının reddi; muhaceretin men'i veya tahdidi ve yabancılar rejiminin tâdili; diğer bir devletin resmî temsilcilerine tanınmış imtiyazların ihlâli; diğer bir devletin arazisine gönderilecek silâhlı kuvvetlerin kendi topraklarından geçirilmesinin reddi; dini veya din aleyhindeki kararlar; hudut hâdiseleri.

Rus projesine göre, herhangi bir devlet, diğer bir devletin hudutları civarında mühim silâhlı kuvvetler seferber etmek veya toplamak suretiyle o devleti tehdit ederse, tehdit edilen devlet, diplomatik yollara veya milletlerarası anlaşmazlıkların barış yolu ile hallini sağlıyan diğer vasıtalara başvurabilecektir. Aynı zamanda hudutlar aşılmamak şartıyla tehdit eden devletin tedbirlerine mümasil askerî karakterdeki tedbirlerle mukabelede bulunabilecektir.

Hukukî Meseleler Komisyonunda tecavüz probleminin müzakeresine geçilince, iki zıt tez birbiriyle çarpışmaya başladı. Bunlardan biri tecavüzün tarifine taraftar olan tez, diğeri de aleyhinde bulunan tezdi. Tecavüzün tarifine taraftar olan devletlerin (Afganistan, Bolivia, Endonezya, İran, Çin) başında Sovyet Rusya bulunuyor, ve bunlar tarifin yalnız mümkün değil, aynı zamanda arzuya şayan bulunduğunu da kabul ediyorlardı.

9 — *Tecavüzün tarifi lehinde olanların tezi :*

Tecavüzün tarifi lehinde bulunanlar, bazı milletlerarası paktlarda ve bilhassa 1947 Rio de Janeiro Karşılıklı Yardım Antlaşmasında ve Rusya'nın birtakım devletlerle 1933 te akdettiği Sözleşmelerde tecavüzün tarifinin yapılmış olmasını ve bunun ciddi itirazlara yol açmamış bulunmasını imkâna misal olarak ileri sürüyorlardı. Tecavüzün tarifi, taraftarlarına göre birçok faydaları bakımından arzu edilmeğe de şayandır. Bir defa, hükûmetler ne zaman ve ne suretle mütecaviz sayılıp sayılmıyacakları hususunda tereddüt ve şüphelerden kurtulacaklardır ki, bu milletlerarası münasebetlerin vuzuhu bakımından mühim bir fayda teşkil eder. Bundan başka tecavüz halinde mütecavizi tâyin etmekle mükellef olan milletlerarası organizmalar için de tarifin büyük faydası vardır. Üçüncü olarak tarif, üye devletlerin Birleşmiş Milletler Antlaşmasının 51 inci maddesine göre, münferit veya müşterek meşru müdafaa durumunda bulunup bulunmadıklarını daha sarîh bir şekilde takdir etmeğe yarar. Nihayet, dünya umumî efkârının mütecavizi tanınması hususunda da tecavüzün tarifi büyük rol oynar. Tecavüzün tarifinin, hattâ tarifi kabul etmiş olan devletlerin bile tecavüzlerini önliyemediği yolundaki itirazlara cevap olarak tarif taraftarları, Milletler Cemiyeti ile Birleşmiş Milletler Teşkilâtının da dünya barış ve güvenliğini muhafaza hususunda tamamiyle muvaffak olmadıklarını ve buna rağmen, bu teşekküllerin faydasız oldukları iddiasının dermeyan edilemeyeceğini ileri sürmüşlerdir.

Tarif taraftarı olan bazı devletler ve bilhassa İran, Afganistan, Bolivia tecavüz teşkil eden fiiller listesine "dolayısıyla tecavüz" ve "ekono-

mik tecavüz" ün ilâvesi lehinde bulunmuşlardır. Çin delegasyonu, meşru müdafaa, zararlar mukabele ve Birleşmiş Milletlerin yetkili organının tavsiye veya kararlarının icrası hallerinde kuvvet istimalinin caiz sayılacağı hususunun kabul edilecek herhangi bir formülde tasrihini teklif etmiştir. Tecavüzün tarifinin "umumi", "tâdadi" veya "muhtelit" olması etrafında da münakaşalar yapılmıştır. Tarifin lehinde olanların ekseriyeti muhtelit hal tarzını, yani tecavüz fiillerinin tadadının tahdidi mahiyeti haiz olmayıp, ancak başlıca tecavüz hallerini göstermesi şeklinde telâkki edilmesini tercih etmişlerdir.

Tecavüzün tarifi lüzumu, en ziyade bizzat Hukukî Meseleler Komisyonunun müzakerelerine iştirâk eden Sovyet Rusya Baştemsilcisi Vişinski tarafından müdafaa edilmiştir. Rus temsilcisi, meselenin müşterek emniyet ve silâhların tahdidi problemleriyle bağlılığını ve bu bakımdan ehemmiyetini belirttikten sonra Atlantik bloku partnerlerinin tarife muhalif bulunmalarına hayret etmediğini söylemiş ve Rusya'nın 1933 teki tarihi tarifini hatırlatarak, bundaki prensipler, küçük devletlerin tecavüze karşı himayesini mümkün kılacaktır" demiştir. Kendi fikrine göre, o zaman tarif, bütün devletler tarafından kabul edilmiş olsaydı; milletlerarası ihtilâfların halline imkân bulunacak ve harbin çıkması önlenecekti. Vişinski de tecavüzün mutlak bir tarifi yapılamayacağını kabul eylemekle beraber, en bariz ve aşikâr tecavüz hallerinin bilinmesinde lüzum ve fayda mülâhaza etmektedir. Hâkim, nasıl suçta tatbik edilecek cezanın tâyini hususunda kanun vâzının niyetlerini tefsir etmek durumunda ise, Birleşmiş Milletler organlarının da tecavüz halinde, tecavüzün Rus tarifinin ışığı altında bir karara varmaları gerekmektedir.

Fransız delegasyonu, tarif lehinde olanlar tarafına ilthak etmemekle beraber, milletlerarası organlara rehberlik edecek ve umumî efkân aydınlatacak bir tecavüz tarifinin yapılması gayretlerine katılacağını beyan etmiştir.

10 — *Tecavüzün tarifi aleyhinde olanların tezi :*

Tecavüzün tarifi aleyhinde bulunanlar tezlerini şöyle müdafaa etmişlerdir: Tecavüz mefhumu, tabiat ve mahiyeti itibarıyla tarif edilmeğe müsait değildir. Bu sebepten yapılacak bir tarif faydasız olduğu kadar, tehlikelidir de... Dünyanın bugünkü vaziyetinde tecavüzün tarifini yapmak yersizdir. Tecavüz mefhumuna hukukî bir karakter tanınmış olsa bile, onun siyasî ve askerî karakterleri de vardır. Hattâ, iktisadi, içtimai karakterlerinden de bahsedilebilir. Hukukî bir mefhum, umumiyetle tarif olunabilirse de, siyasî veya askerî bir mefhum her defasında bütün hal ve şartlar gözönünde tutulmadıkça tam bir şekilde tarif edilemez.

Diğer taraftan tecavüz mefhumu devletler hukuku sahasında yeni bir mefhum teşkil etmekte olduğu için, milletler onun bir tarifini yapacak tecrübeyi henüz elde etmemişlerdir. Bundan başka tecavüz, dolayısıyla tecavüz, iktisadî, ideolojik, mikrop tecavüzleri gibi günden güne yeni şekiller almaktadır ki, bu sebepten her tarif, mutlaka boşluklar ve tehlikeler arzedecektir. Meselâ, bir hükümet, tarif dışında tecavüz imkânını bulabilir. Tarif, milletlerarası organların kararlarına otomatik bir karakter izafe etmekle de başım muhafazasını güçleştirebilir. Bineşmiş Milletler Antlaşmasına tecavüzün tarifini ithal etmek, Antlaşmanın tâdilî demektir ki, 108 inci maddede derpiş edilmiş olan tâdil mekanizması gözönüne getirilince, bunun ne büyük güçlükler arzedeceği kendiliğinden anlaşılır.

Başlıca şu devletler tecavüzün tarifine muhalefet ediyorlardı: Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Avustralya, Venezuela, Brezilya, Güney Afrika, İsveç, Salvador, Belçika.

Müzakereler sırasında A. B. D. temsilcisi, Rus temsilcisinden şu iki suali sordu: Sovyet tarifinin ittifakla kabul edildiği farzolunsa bile, Rusya Koredeki mütecavizin tâyinine ait Genel Kurul kararının kabul eyliyecek midir? Baltık devletlerine karşı girişmiş olduğu taahhütlere rağmen, Rusyanın onları bugün kendi toprakları saydığı doğru değil midir? Amerikan delegesi bu ikinci soru ile Rusyanın 1933 te bu devletlerle akdettiği Tecavüzün Tarifi Sözleşmelerine riayet etmediğini belirtmek istemiştir. Amerikan delegasyonu neticede müzakerelerin tehiri teklifinde bulundu.

Tecavüzün tarifine taraftar olan ve olmıyan devlet grupları yanında bir de ortalama ve uzlaştıncı bir hal çaresi teklifinde bulunan grup vardı ki, şu devletleri ihtiva ediyordu: Şili, Küba, Hollanda, Peru, Dominik Cumhuriyeti, Yugoslavya. Bunlara Afganistan, İran, Bolivia ve Salvador da katılmış olduğundan, müşterek bir karar projesi ile tekliflerini Komisyona sundular. Hukukî Meseleler Komisyonunun daha sonraki müzakereleri bu proje üzerinde cereyan etmiştir.

11 — Birleşmiş Milletler Teşkilâtınca tecavüzün tarifi hakkında kabul edilen en son karar :

Uzlaştıncı mahiyetteki karar projesi, tecavüzün tarifi problemi ile ilgili meseleleri tetkik etmek ve 9 uncu içtima devresinde Genel Kurula sunulmak üzere tecavüzün tarifi, veya Birleşmiş Milletler Teşkilâtının yetkili organlarına rehberlik edecek bir tecavüz mefhumunun tesbiti hakkında bir proje hazırlamakla görevli 15 üyeden mürekkep Hususî bir

Komitenin kurulmasını derpiş etmekteydi. Karar projesi ayrıca mütalâaları alınmak üzere Hususî Komite raporunun devletlere tebliğini ve meselenin Genel Kurulun 9 uncu içtima devresi gündemine geçirilmesini Genel Sekreterden istemekteydi. Bu suretle tecavüzün tarifini isteyen Rus teklifi, müzakerelerin tehirini isteyen Amerikan teklifi, ve nihayet meselenin hususî bir komiteye havalesini isteyen müşterek teklif olmak üzere Komisyon üç teklif karşısında bulunmuş oluyordu. Müzakereler sırasında 10 devletin sunmuş olduğu müşterek karar projesi hakkında bir takım tâdil teklifleri ileri sürüldü. Türk delegesi, Hususî Komite üyelerinin Hukukî Meseleler Komisyonu reisi ile istişarede bulunarak, Genel Kurul reisi tarafından tâyinini teklif etti. Neticede bazı tâdillerle kabul edilen müşterek karar projesi tecavüzün tarifi problemini şu esaslar dañi linde yeni bir tetkike tâbi tutmuş oluyordu:

Tecavüzün muhtelif şekillerini, tecavüzün tarifinin milletlerarası barış ve güvenlikle olan münasebetlerini insanlığın barış ve güvenliği aleyhindeki suçlar koduna tecavüz tarifinin ithali ile meydana çıkacak meseleleri, tecavüzün tarifinin Birleşmiş Milletlerin muhtelif organlarının yetkilerinin icrası üzerinde yapacağı tesiri, tecavüzün tarifinin muhtemelen ortaya atacağı diğer problemleri derin bir tetkike tâbi tutmak zarureti vardır. Bu tetkiki yapmak üzere 15 üye devlet temsilcisinden mürekkep Hususî bir Komite kurulacaktır. Komite, 1953 te Birleşmiş Milletler Teşkilâtı Merkezinde toplanacaktır. Komite, 9 uncu İçtima Devresi Genel Kuruluna tecavüzün tarifi veya tecavüz mefhumunun izahı projelerini sunacaktır. Genel Kurul tarafından tecavüzün bir tarifinin kabul olunduğunu farzederek, yukarıda işaret edilen problemlerin kâffesini inceleyecektir. Genel Sekreter, Hususî Komitenin hazırlayacağı raporu, mütalâalarını bildirmek üzere devletlere tebliğ edecek ve Genel Kurulun 9 uncu içtima devresi geçici gündemine alacaktır.

Bu karar projesinin kabulünü müteakip Komisyon Reisi, Hususî Komitenin şu devletlerin temsilcilerinden mürekkep olacağını bildirmiştir: Bolivia, Brezilya, Çin, Dominik Cumhuriyeti, Fransa, Hindistan, İran, Meksika, Hollanda, Norveç, Polonya, Suriye, Sovyet Rusya, İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri.

Altıncı Komisyonca kabul edilen yukarıdaki karar, Genel Kurulun 29 Aralık 1952 tarihli toplantısında iki muhalif ve 13 müstenkife karşı 37 reyle tasvip olundu.

Tecavüzün tarifi problemini inceleyecek Hususî Komite, 1953 yılı Ağustos ve Eylül ayları içinde toplanıp, müzakerelere girişti. Birleşmiş Milletler Teşkilâtı Genel Kurulunun 6 ncı ve 7 nci toplantı devrelerinde tecavüzün tarifi konusunda karşılaşmış olan muhteli tezler, komite top-

lantılarında da ileri sürüldü. Tarife taraftar olanlarla olmıyanlar bundan önce naklettığımız delilleri ve tezlerin gerekçelerini hemen aynı şekil ve meaide tekrar ettiler. Komite, Genel Kurul kararındaki direktifler daire-sinde kendisine bir çalışma plânı yaptı. Tecavüzün muhtelif şekilleri hakkındaki konuşmalar sırasında tarifin umumî tadadı veya muhtelit ol-ması fikirleri yeniden bahis konusu edildi. Komiteye muhtelif teklifler sunuldu. Rusya, Birleşmiş Milletler Teşkilâtı Genel Kurulunun Yedinci İçtima Devresinde ileri sürdüğü teklifi Komiteye de yaptı. Bu teklifte bir yenilik olarak, iktisadi tecavüz ile dolayısıyla tecavüz meşhurlarına da yer verilmişti.

Komite, yapılan tekliflerin hiçbirisi üzerinde katî karar almadı. Mü-zakereler sonunda teklifleri olduğu gibi Birleşmiş Milletler üyeleri dev-letlere ve Genel Kurula sunmayı daha âkılâne bir hareket saydı. Komitenin ittifakla kabul ettiği bu metod, üye devletlere muhtelif teklifleri ve komite müzakerelerini gözden geçirerek, mütalâalarını on göre hazırlama-ya imkân vermesi bakımından uygun ve faydalı görülmüştür. Birleşmiş Milletler Teşkilâtı Genel Kurulu Komite raporuna devletlerden alınacak mütalâalarla birlikte 1954 dokuzuncu içtima devresinde inceliyecektir.

IV

NETİCE

Yukarıdaki tetkiklerden anlaşıldığı üzere, tecavüzün tarifi türlü se-bepler ve âmiller dolayısıyla, doktrin sahasında olduğu kadar, devletler-arası tatbikatta da mühim güçlüklerle karşılaşmaktadır. Bu yüzden mil-letlerarası hayatın bütün olaylarını, icap ve zaruretlerini cevaplandırarak ve tatmin edecek mahiyette umumî ve hukukî bir tarif yapılması âdeta imkânsız sayılmaktadır. Mutlak bir tarif kriterlerinin önceden derpiş edilmesi mümkün olmıyan hallere tatbiki, hakikatte müteceviz olmıyan bir devletin, müteceviz addedilmesi gibi, büyük bir mahzura yol açacağı ileri sürülmektedir. Meselâ, muhasamata ilk başlama kriteri, 1870 Fran-sız - Alman harbinde, harp mesuliyetlerinin Fransaya yüklenmesini gerek-tirmişti. Yine bu kritere göre, 1914 te Almanya'ya harp ilân eden İngil-tere, 1917 de harbe iştirâk eden Amerika Birleşik Devletleri, 1939 da Almanya ile harbe girişen Fransa ve İngiltere müteceviz sayılabilirlerdi.

Birinci Cihan Harbinden sonra tecavüzün tesbiti meselesinde, daha ziyade bazı hal ve olayların bir nevi tecavüz alâmeti telâkki edilmesi isti-kametinde gelişmeler oldu. Milletler Cemiyeti Paktına ve Cenevre Pro-

tokoluna göre, milletlerarası ihtilâfların barış yolu ile halline müteallik olup, taraf bulunduğu umumî veya hususî mahiyetteki antlaşma hükümlerine uymayı reddeden devletin hareketi, 16 Ekim 1925 tarihli Lokarno Anlaşmasına ve 26 Eylül 1931 tarihli Cenevre Sözleşmesine göre, harbi önleyici tedbirlerin ihlâli, 1933 Londra Sözleşmelerine göre harp ilânı, istilâ, silâhlı hücum, abluka gibi fiillerin icrası tecavüz delilleri olarak kabul edildi.

İkinci Cihan Harbinden sonra da 1947 Rio de Janeiro Karşılıklı Yardım Antlaşması, 1948 Amerikan Devletleri Teşkilâtı Şartı, 1948 Bruxelles Paktı, ve 1949 Kuzey Atlantik Paktı ile silâhlı tecavüz, sulhün tehdidi gibi kriterler müşterek meşru müdafaa hakkının kullanılmasına yol açan âmiller sayıldı. Ancak tecavüz teşkil eden fiiller sarıh bir şekilde ve bütün devletler tarafından aynı görüş ve anlayış ile kabul olunmadığı müddetçe kısmî ve mahalli tecavüzü tesbit gayretlerinin milletlerarası hayatın barış ve güvenliği bakımından büyük bir fayda sağlyamadığı ve sağlyamayacağı da gerçek bir vâkıadır. Yukarıda işaret ettiğimiz muahedelere rağmen, iki Cihan Harbi arasında ve Birleşmiş Milletler Teşkilâtının kuruluşunu takip eden devrede dünyanın muhtelif bölgelerinde hâdis olan tecavüz hareketleri ve devam etmekte bulunan soğuk harp, bu vâkıanın başlıca delilleridir.

Esasen tecavüzün tesbitine yarayacak bir tarif, kendi başına bir kıymet de ifade edemez. Tecavüzün tarifinin pratik kıymeti, tecavüzün reddedilmesinde ve mütecevizin hareketinin durdurulmasında ve hattâ cezalandırılmasındadır. Meselenin bu cephesi ise, tecavüzün tarifinden ziyade, milletlerarası hakiki bir otoritenin tesisine bağlıdır. Eğer böyle bir otorite vücuda getirilerek, kuvvete müracaat etmek keyfiyeti, kararlarını icra ettirmek maksadiyle münhasıran ona ait bir yetki olarak kabul edilmiş bulunsa idi, herhangi bir devletin kuvvete başvurusu, tecavüzün başlıca kriteri sayılır ve müeyyidelerin tatbikine geçilebilirdi. Fakat, milletlerarası hayatın bugünkü teşkilâtı ve fiili durumu bir zaruret neticesi olarak devletlere münferit ve müşterek meşru müdafaa hakkının tanınmasını gerektirmekte bulunduğu için, her devlet bu hakka dayanarak, kuvvete başvurabilir. Her ne kadar tecavüz harbi hukukan yasak edilmiş ise de, fiilen önlenmesi ve ortadan kaldırılması henüz imkân dahiline girememiştir. Milletlerarası münasebetlerin çok kesif ve geniş bir şekil aldığı, harp tekniğinin çok geliştiği, tecavüz ve tehdit vesile ve imkânlarının çok arttığı, ve nihayet meşru müdafaa harplerine ihtimal verildiği bir devirde kuvvete müracaat kriteri de tecavüz probleminin halline kâfi gelemez.

Kaldı ki tecavüz, harbin hukukan caiz sayıldığı devirlerde de medeni milletler umumî efkân tarafından takbih ve mahkûm edilmekteydi. Fakat bu mahkûmiyet, hiçbir zaman tecavüz harbinin yapılmasını önliye-memiştir. Tecavüzün tarifi, tam bir şekilde bugün yapılabilmiş olduğunu farzetsek dahi, ancak milletlerarası siyasetin icapları nisbetinde takbih hükmünün verilmesini kolaylaştıracak; fakat mütecavize karşı, bölge ittifakları dışında harekete geçilmesini sağlayamayacaktır. Müsterek meşru müdafaa esasına dayanarak, bölge teşkilleri kuran devletler, aralarında kendi anlayışlarına göre tecavüzün herhangi bir tarifini kabul ve tesbit etmekte fayda görürlerse, bunu yapabilirler. Tecavüzün tarifi, mütecavize karşı tatbik edilecek gerçek ve müessir müeyyidelerle tamamlanmadıkça onu dünya çapında, yani bütün devletlere şamil olarak tesbit etmede büyük bir fayda yoktur.

Ne gariptir ki, tecavüzün tarifi üzerinde öteden beri en çok ısrar eden devlet, milletlerarası sahada daha ziyade bir tecavüz politikası takip eden Sovyet Rusyadır. Londra Sözleşmeleri tarifi, onun bu tarif dairesinde kendileriyle taahhüde girişmiş olduğu Baltık devletlerini yutmasına, Finlândiya'ya, Polonya'ya taarruz etmesine mâni olamamıştır. Cihanşumul bir tecavüz tarifi, Rusya'nın bu politikasını önliyebilecek bir kudreti haiz bulursa idi, böyle bir tarif üzerinde belki de ısrar etmezdi.

Milletlerarası barış ve güvenliğin sağlanması bakımından, ilk ve büyük şart, bilhassa büyük devletler arasında yalnız tecavüz mefhumu üzerinde değil, meselâ hak, adalet, hürriyet mefhumları gibi esaslı hayat umdeleri üzerinde de anlayış ve görüş birliğinin mevcudiyetidir. Tecavüzün tarifi, barış ve güvenlik yapısının bir unsuru olmakla beraber, bu unsur ancak diğer unsurların ona katılması, onu desteklemesi sayesinde kendine hâs rolü oynuyabilir. Fikirler realitelere uydukları, ihtiyaçları karşıladıkları nisbette müessir olurlar.

Milletlerarası hayat sahasında, müsterek emniyet problemi, silâhların tahdidi problemi, tecavüzün tarifi problemi büyük barış probleminin birbirlerine bağlı olan esas unsurlarını teşkil ederler. Barışın dayanacağı nizamın mahiyeti, onu gerektiği zaman koruyacak kuvvetin teşkili hususunda büyük devletler arasında samimî bir anlaşma husule gelmediği müddetçe, tecavüzün tarifi meselesi de daha uzun zamanlar Birleşmiş Milletler Teşkilâtı Genel Kurulunun gündeminde yer almakta devam edecektir,

BU ETÜDÜN YAPILMASINDA FAYDALANILAN
BAŞLICA KAYNAKLAR :

- 1 — *P. Bastid* — Définition de l'agresseur, Dictionnaire diplomatique, cilt 3.
- 2 — *R. Thery* — La notion d'agression en droit international, Paris, 1937.
- 3 — *M. W. Komarnicki* — La définition de l'agresseur dans le droit international moderne, Recueil des Cours, cilt 75, 1949.
- 4 — *H. Wehberg* — Le Protocole de Genève, Recueil des Cours, cilt 7, 1925,
- 5 — *H. Wehberg* — Le problème de la mise de la guerre hors la loi, Recueil des Cours, cilt IV, 1928.
- 6 — *L. Le Fur* — Les conventions de Londres (1933) et la définition de l'agresseur, Revue de Droit international, Genève, 1933.
- 7 — *P. Barandon* — Le système juridique de la S. D. N. pour la prévention de la guerre, Paris, 1933.
- 8 — *M. Bourquin* — Le problème de la sécurité, Recueil des Cours, cilt 49, 1934.
- 9 — *F. Couion* — La Conférence du désarmement, thèse, Paris, 1934.
- 10 — *C. Loosli-Usteri* — Geschichte der Konferenz für die Herabsetzung und die Begrenzung der Rüstungen, Zurich, 1940.
- 11 — *C. A. Colliard* — Droit international et histoire diplomatique (Documents choisis) 2ème éd. Paris, 1950.
- 12 — Documents de la conférences des Nations des Nations Unies sur l'Organisation internationale.
- 13 — Revue des Nations Unies, 1ère année No. 7, 8, 1952. 2ème année No. 9, 1953.
- 14 — Rapport annuel du Secrétaire Général sur l'activité de l'Organisation (Nations Unies), 1951-1952, 1952-1953.